

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2024

Google Scholar

zenodo

**« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI » NOMLI
ILMIY, MASOFAVIY, ONLAYN KONFERENSIYASI**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING 2020 YIL 2-MART KUNGI «ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH YILI»DA AMALGA OSHIRISHGA OID DAVLAT DASTURI TO'G'RI SIDA»GI FARMONIDA KO'ZDA TUTILGAN VAZIFALARNI IJROSINI TA'MINLASH MAQSADIDA «INNOVATIVE WORLD» MCHJ TOMONIDAN TA'SIS ETILGAN «ORIENTAL JOURNAL ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY JOURNAL (OJAMR)» ILMIY-USLUBIY JURNALINING (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI ADMINISTRATSIYASI HUZURIDAGI AXBOROT VA OMMAVIY KOMMUNIKASIYALARNI RIVOJLANTIRISH AGENTLIGINING 138572-SONLI GUVOHNOMA HAMDA ISSN 3030-3079) "ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI" NOMLI ILMIY, MASOFAVIY RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ONLINE KONFERENSIYASINI E'LOH QILADI.

KONFERENSIYA TO'PLAMI ZENODO, OPEN AIRE, OPEN ACCESS VA INTERNET ARCHIVE BAZALARIDA INDEKSLANADI. KONFERENSIYA TO'PLAMIGA DOI RAQAMI BERILADI.

KONFERENSIYA TO'PLAMIGA QUYIDAGI YO'NALISHLAR BO'YICHA MAQOLALAR QABUL QILADI:

1. ANIQ FANLAR
2. TABIIY FANLAR
3. TEXNIKA FANLARI
4. PEDAGOGIKA FANLARI
5. IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR
6. TIBBIYOT FANLARI
7. IQTISOD FANLARI
8. QISHLOQ XO'JALIGI FANLARI

ESLATMA! KONFERENSIYA MATERIALLARI TO'PLAMIGA KIRITILGAN MAQOLALARDAGI RAQAMLAR, MA'LUMOTLAR HAQQONIYLIGIGA VA KELITIRILGAN IQTIBOSLAR TO'G'RILIGIGA MUALLIFLAR SHAXSAN JAVOBGARDIRLAR.

ONA TILI DARSLARIDA TALABALARNI TUSHUNISH VA TAHLIL QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Tursunova Kamola Ulug'bek qizi

Maktabgacha ta'lim metodikasi
kafedrası o'qituvchisi

O'quvchilarning ona tili darslarida tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning fikrlash qobiliyatini oshirish va o'z tilini chuqurroq anglashlariga imkon yaratadi. Bu ko'nikmalarni shakllantirish faqatgina matn mazmunini tushunish bilan cheklanmay, balki uning asosiy g'oyalarini tahlil qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini ham qamrab oladi. Quyida tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali bo'lishi mumkin bo'lgan asosiy metodlar keltirilgan. Interaktiv O'qish Texnikalari Interaktiv o'qish texnikalari o'quvchilarni o'qish jarayonida faol ishtirok etishga undaydi. Bu metodda o'quvchilar matn mazmunini faqat passiv ravishda o'qib chiqishdan ko'ra, undagi asosiy g'oya, muallif fikrlari va mazmun orasidagi bog'liqliklarni anglashga harakat qilishadi. Misol uchun, savol-javob texnikasi yordamida o'qituvchi har bir parcha yoki mavzuni tahlil qilish uchun o'quvchilarga turli savollar beradi. Bu savollar ularni matndagi asosiy fikrlarni ajratib olish va o'zlarining fikrlarini bildirishga undaydi. Matnlarni Qiyoslash Usuli Matnlarni qiyoslash usuli o'quvchilarning bir nechta matnlar orasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlashlariga imkon beradi. Bu usul orqali o'quvchilar matnning asosiy mazmunini yaxshiroq tushunib, undagi turli elementlarni tahlil qilish ko'nikmalarini o'zlashtiradilar. Misol uchun, tarixiy yoki badiiy matnlarni qiyoslash orqali turli yozuvchilar yondashuvlarini va ularning badiiy uslublarini tushunishlari osonlashadi.

Raqamli Vositalardan Foydalanish. Bugungi kunda raqamli vositalar yordamida matnlarni chuqurroq tushunish va tahlil qilishni osonlashtirish mumkin. Interaktiv elektron kitoblar, videodarslar va tahlil dasturlari orqali o'quvchilar o'qish jarayonida mustaqil izlanish va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishi mumkin. Masalan, raqamli vositalar orqali matnlarni tahlil qilish uchun muhim so'zlar va iboralarni ajratish va ularni to'g'ri joylashtirish orqali matndagi asosiy fikrlarni aniqlashda yordam beradi. Hamkorlikda O'qish va Tahlil Hamkorlikda o'qish usuli orqali o'quvchilar birgalikda ishlash va fikr almashish orqali tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Guruh bo'lib matnlarni o'qish va muhokama qilish jarayonida o'quvchilar bir-birining fikrlarini eshitishadi va o'z tushunchalarini kengaytirishadi. Misol uchun, kichik guruhlarda matnni tahlil qilish va o'quvchilarning muhokama qilishlariga sharoit yaratish ularning mustaqil fikrlarni shakllantirishlariga yordam beradi. Baholash va Tahlilni Rivojlantiruvchi Mashg'ulotlar O'quvchilarning tushunish va tahlil qilish

ko'nikmalarini baholash uchun maxsus topshiriqlar yaratish ham samarali usuldir. Yozma insholar va esse yozish kabi mashg'ulotlar yordamida o'quvchilar matnni tahlil qilish va o'z fikrlarini ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin. Bunday baholash usullari nafaqat o'quvchilarning matn mazmunini tushunishlariga yordam beradi, balki ularning o'z fikrini ifodalash va asoslab berish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Ona tili darslarida tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchilarning mantiqiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu metodlardan foydalanish orqali o'quvchilar nafaqat matn mazmunini tushunishadi, balki uning ma'nosini chuqurroq anglab, o'z fikrlarini rivojlantirish ko'nikmalarini ham shakllantiradilar. Bu esa ularning kelajakdagi bilim va malakalarini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Albatta, ona tili darslarida tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha g'oyalar va yondashuvlarni quyida batafsilroq yoritaman.

Tahliliy Savol-Topshiriqlardan Foydalanish O'quvchilarning tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali usullardan biri – tahliliy savol-topshiriqlar yaratishdir. O'qituvchi tomonidan tuzilgan chuqurroq savollar o'quvchilarning matndagi ma'lumotni puxta o'zlashtirishlariga yordam beradi. Savollar shunday tuzilishi kerakki, ular o'quvchilarni matnning asosiy g'oyalari, obrazlar, muallif uslubi va kontekst haqidagi fikrlarini kengaytirishga undasin. Masalan:

- Matnning asosiy g'oyasi nimada?
- Muallif qaysi obrazlar orqali o'z fikrini ifodalamoqda?
- Ushbu matnda qaysi badiiy uslublar ishlatilgan va ular qanday ta'sir qiladi?

Bu kabi savollarni yechishda o'quvchilar matnni puxta o'qish va tahlil qilishga majbur bo'ladi, bu esa ularning tushunish ko'nikmalarini yanada rivojlantiradi.. Refleksiya Kunliklarini Yuritish Refleksiya kunliklari – o'quvchilarning o'qigan matnlari haqida yozma ravishda fikr yuritishlari uchun qulay vositadir. Kunliklarda o'quvchilar o'qigan matnlarining asosiy g'oyasi, qahramonlar xatti-harakatlari, muallifning shaxsiy pozitsiyasi kabi jihatlarni yozib boradilar. Bu yozma faoliyat o'quvchilarning o'z tushunchalarini shakllantirish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Misol uchun, har kuni o'quvchilar kunlikda "O'qigan matnimda menga nima ta'sir qildi?" yoki "Men ushbu voqeani qanday talqin qildim?" kabi savollarga javob yozishlari mumkin. Bu nafaqat tahlil qilish, balki chuqurroq tushunish va fikr bildirishni rag'batlantiradi. Tahlil Ko'nikmalarini Rivojlantirishga Mo'ljallangan O'yinlar. O'yin usullaridan foydalanish o'quvchilarni qiziqtirib, dars jarayonida faollikni oshiradi. "Kim savol bera oladi?" kabi o'yinlar orqali o'quvchilar o'zlari matn bo'yicha savollar tuzadilar va boshqa guruhlariga taqdim etadilar. Bu o'yinda o'quvchilar bir vaqtning o'zida tahlil qilish va tushunish uchun intellektual

jamoa o'yinini o'ynashadi. Shu bilan birga, boshqa o'quvchilar tomonidan tuzilgan savollarga javob berish orqali matnning turli qirralarini ko'rib chiqish imkoniga ega bo'ladilar. Bundan tashqari, "Qahramonlar bilan tanishing" kabi o'yinlarda o'quvchilar matn qahramonlarining ichki kechinmalarini, motivlarini, ularning qarorlarini tahlil qilish orqali ular haqidagi tushunchalarini chuqurlashtiradilar. Mualliflik Loyihalari va Prezantatsiyalar

Matnni chuqur tahlil qilishga yordam beruvchi yana bir samarali yondashuv – o'quvchilarga mualliflik loyihalari va prezentatsiyalar tayyorlash imkonini berishdir. Bu jarayonda o'quvchilar matnni mustaqil o'rganib, o'z talqinlarini shakllantiradilar. Har bir o'quvchi yoki guruh matnning ma'lum bir qismini tahlil qilib, uni sinfga taqdim etadi. Shu orqali ular matnni tahlil qilish, muhim fikrlarni ajratish va ularni boshqalarga tushunarli tarzda yetkazish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Matn mazmunini tushunishda diagramma va grafiklardan foydalanish ham samarali usul hisoblanadi. Venn diagrammalari, klaster diagrammalari yoki harakatlar xronologiyasi kabi vositalar o'quvchilarga matndagi o'xshashlik va farqlarni, muhim voqealar xronologiyasini tushunishga yordam beradi. Misol uchun, ikki qahramonning o'xshashlik va farqlarini tushunish uchun Venn diagrammasidan foydalanish o'quvchilarga ularning xulq-atvorini tahlil qilishni osonlashtiradi. Shuningdek, klaster diagrammasi yordamida matnning asosiy g'oyalari va ularning o'zaro bog'liqligini chizib ko'rsatish orqali tushunishni chuqurlashtirish mumkin.

Talabalarning mustaqil o'qish orqali tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ularga mustaqil tarzda matn o'qitilib, keyin sinfda uni munozara qilish tashkil etiladi. O'qituvchi tomonidan berilgan matn bo'yicha o'quvchilar mustaqil fikr yuritish va o'z mulohazalarini bildirishga undaladi. Bu usul o'quvchilarga nafaqat o'z fikrini shakllantirish, balki boshqalarning fikrlarini ham tahlil qilish imkoniyatini beradi. Misol uchun, mustaqil o'qilgan hikoya yoki maqola asosida o'tkazilgan munozara darslari o'quvchilarni o'qigan matnlarini chuqurroq anglash va turli nuqtai nazardan qarashga undaydi. Ona tili darslarida tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'quvchilarning fikrlash jarayonlarini har tomonlama qo'llab-quvvatlaydigan metodlardan foydalanish muhimdir. Ushbu metodlar o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, turli manbalarni chuqur tahlil qilishga va o'z fikrlarini aniq ifoda etishga undaydi. Tahlil va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish orqali o'quvchilar nafaqat ona tilini, balki boshqa fanlarni ham o'rganishda yuqori natijalarga erishadilar va bilimlarini kengaytiradilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Rustamov X., Abduraxmonov N. O'zbek tili o'qitish metodikasi. – T.: O'qituvchi, 1969.
2. Sayfullayeva R., Rafiyev A., Usmonov S. O'zbek tili. (akademik litseylarning r

- usiy zabon guruhlari uchun) // Akademik litseylarning anik fanlar yo'nalishidagi TTS va chuqurlashtirilgan fanlar o'quv dasturi.- T., 2005. 316-331 b.
- 3.Yuldoshev I., Sharipova O'. Tilshunoslik asoslari. -T.: Iqtisod-moliya, 2007.
- 4.Yaxshiyeva G. O'zbek tilida fonografik uslubiy vositalar. Filol.fanlari nomzodi .dis. -T., 1996. 132 b.
- 5.O'zbek tili o'qitishning dolzarb masalalari (O'TDA) ikkinchi yig'inining materiallari. Qarshi.1993.

INNOVATIVE
WORLD

O'ZBEKISTONDA SUV TANQISLIGINING VUJUDGA KELISHI VA SUVDAN UNUMLI FOYDALANISH

Bobojonov Nurimon Shaxriyor-o'g'li

“TIQXMMI” MTUning Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti talabasi
nurimonbobojonov@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda suv tanqisligi va uning yuzaga kelish sabablari bilan bog'liq muammolar va suvdan unumli foydalanish ularning o'zaro munosabatlaridagi ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Suv muammosi, suvga bo'lgan talab, daryo, suv resurslari, sulfat, xlorid, natriy.

Abstract: In this article, the problems related to water shortage in Uzbekistan and its causes, and the importance of efficient use of water in their mutual relations are highlighted.

Key words: Water problem, water demand, river, water resources, sulfate, chloride, sodium.

Аннотация: В данной статье освещены проблемы, связанные с дефицитом воды в Узбекистане и его причины, а также важность эффективного использования воды в их взаимоотношениях.

Ключевые слова: Водная проблема, потребность в воде, река, водные ресурсы, сульфат, хлорид, натрий.

Kirish. Hozirgi kunda aholi va qishloq xo'jaligi iste'molchilari tomonidan suv resurslaridan to'g'ri va oqilona foydalanish, ularni muhofaza qilish masalasi tobora muammoga aylanib bormoqda. Jahonda yuz berayotgan iqlim o'zgarishining natijasida mintaqamizda ham suv havzalarining suvsizlanishi, suv sarfining kamayishi, qishloq xo'jaligini rivojlantirish maqsadida suv resurslari manbalaridan ortiqcha foydalanish bilan bog'liq antropogen ta'sirlar kuzatilmoqda.

Asosiy qism. O'zbekistonda suvning 90 % dan ortig'i qishloq xo'jaligi tomonidan iste'mol qilinadi. Surunkali tanqislik tufayli mamlakat o'zining asosiy eksport xomashyosi – paxta ekinlarini qisqartirishga majbur.

Respublikamiz bir qator ekologik muammolarga duch kelmoqda: suv resurslarining yetishmasligi, qishloq xo'jaligiga yaroqli tuproqlarning degradatsiyasi, atrof – muhitning ifloslanishi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda kuzatilayotgan suv taqchilligi ikki yo'nalishda: birinchi navbatda, aholi ehtiyojlari uchun toza ichimlik suvi yetarli emasligi, shuningdek, qishloq xo'jaligini suv resurslari bilan ta'minlashda jiddiy muammolar yuzaga kelayotgani fonida yuz bermoqda.

Suv xo'jaligi vazirligining ma'lum qilishicha, o'tgan asrning 80 – yillarida O'zbekistonning bir yillik suv iste'moli 64 mlrd kub metr deb hisob – kitob qilingan. Shundan 20 foizi Respublika ichkarisidagi daryo va soylarga, yer osti

suv zaxiralariga, 80 foizi esa qo'shni Respublikalar hududida shakllanadigan transchegaraviy daryolardan olindigan suv miqdorlariga to'g'ri keladi. Respublikada foydalanilgan o'rtacha yillik suv miqdori 2019 – yilda – 53,9 mlrd kub metr, 2020 – yilda – 51,2 mlrd kub metr, 2021 – yilda – 43,2 mlrd kub metrni tashkil qilgan.

Sodda qilib aytganda, aslida suv tanqisligi sabab O'zbekiston foydalanayotgan suv miqdori hatto o'tgan asrning 80 – yillarida hisoblangan Respublika bo'yicha suvga ehtiyojning 75 – 80 foiziga ham yetmaydi. Holbuki, o'tgan davrda aholi soni qariyb ikki baravarga o'sdi, sanoat rivojlandi va umumiy ehtiyojlar yanada ko'paydi. Xuddi shunday holat qo'shni davlatlarda ham kuzatilgani inobatga olinsa, hozirgi sharoitda mintaqada suv manbalaridan foydalanish nihoyatda dolzarb ahamiyat kasb etib bormoqda.

O'zbekistonda 4,3 mln gektar sug'oriladigan ekin maydonlari mavjud. Mamlakatdagi suv resurslarining 90 foizi qishloq xo'jaligi sohasida ishlatiladi. Shu jihatdan suv resurslari kamayishi mintaqadagi boshqa davlatlarga nisbatan ham O'zbekiston uchun ko'proq salbiy oqibatlar bilan xarakterlanadi. Suv tanqisligi qishloq xo'jaligiga salbiy ta'sir ko'rsatib, turmush darajasi yomonlashuvi, eksport kamayishi, inflyatsiya oshishi, oziq-ovqat mahsulotlari narxi qimmatlashishi va bandlikni ta'minlashda jiddiy muammolar keltirib chiqaradi.

Mamlakatimizda ham suvdan samarali foydalanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasining "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida" gi qonuni bu boradagi muhim huquqiy hujjat hisoblanadi. Hozirda Respublikada 97 ta yer osti suv konlari aniqlangan bo'lib, ularning umumiy suv resurslari 63,9 mln. kub m/sutkani (umumiy suv resurslarining 25%) tashkil qiladi, shundan sho'rligi 1 g/l gacha bo'lgan suvlar 25,8 mln kub m/sutkani (40%) tashkil qiladi.

Ma'lumot uchun: Yer osti suvlari minerallanish darajasiga yoki erigan tuzlarning tarkibiga ko'ra 4 turga: chuchuk (1 g/l gacha), kam sho'rlangan (1-10 g/l), o'rta sho'rlangan (10-50 g/l) va yuqori sho'rlangan (50 g dan yuqori) turlariga bo'linadi. Yer osti chuchuk suvlari zaxiralari Respublika bo'yicha bir xil tarqalmagan bo'lib, asosan Toshkent viloyatida 28 foiz, Samarqand 14 foiz, Surxondaryo va Namangan 13 foizdan, Andijon 12 foiz va Farg'onaga 8 foiz to'g'ri keladi va Respublika ichimlik suv ta'minotining 67 foizini tashkil etadi. Shundan, Farg'ona (29,1%), Namangan (13,2%), Qashqadaryo (10,8%), Samarqand (11,5%), Toshkent (10,3%) viloyatlarida yer osti suvlaridan keng foydalanilmoqda. Yer osti suvlardan asosan qishloq xo'jaligi va sanoat maqsadlarda keng foydalanilayotgan bo'lib, jami 18,6 mln. kub m/sut yoki 6,8 kub km/yil miqdorida olinmoqda. Hozirgi yer osti suvlari monitoringi tizimi 1 465 kuzatuv quduqlaridan olingan suv namunalarining minerallashuv darajasiga asosan tahlil qilinmoqda. Atrof – muhit obyektlarining ifloslanishi monitoringiga ko'ra, yer osti suvlarining asosiy ifloslantiruvchi moddalari sanoat, qishloq xo'jaligi va kommunal korxonalar

hisoblanadi. Respublikamizning ayrim hududlarida yer usti suv chiqarish tarmoqlari va drenaj tizimlarining qoniqarsiz holati, ayrim shaharlar va boshqa aholi punktlarida yer osti suvlari sathining intensiv ko'tarilishiga olib kelgan.

Keyingi yillarda Amudaryoning yer usti oqimining kamayishi va yer usti suvlari sifatining yomonlashishi kuzatilmoqda. Ayniqsa kam suvli davrda yer osti suvlarining minerallashuvi daryoga yaqin linza (yer osti suvlari qatlam) larda 1,3 – 2,4 g gacha ortib bormoqda. Qishloq xo'jaligi yerlarini sug'orish mintaqaviy ikkilamchi sho'rlanish jarayonlarining rivojlanishiga sabab bo'lgan. Yer osti suvlarining minerallashuvi 0,6 – 60,8 g/l oraliqda, asosan sulfat, xlorid, natriyli tuzlar bilan sho'rlanishi kuzatilgan.

Qoraqalpoq yer osti suv koni hududidagi kanallar suvining kamayishi oqibatida Shumanay tumanida (1/3 – son kuzatuv quduqda) yer osti suvlari sathining 1,5 – 3,5 m gacha pasayishi hamda mineral tarkibi oshishi kuzatilgan 0,7 – 1,2 g/l ni tashkil etgan.

Ustyurt yer osti suv koni hududidagi "Ustyurtgazkimyo" kompleksida (Aqsholaq uchastkasi) joylashgan 2z – sonli kuzatuv qudug'ida 2019 – 2021 – yillarda yer osti suvlari sathining 1,8 m dan 5,0 m gacha pasayganligi va mineralizatsiyasining 2 g/l dan 8,0 g/l ga ko'tarilgani kuzatilgan.

Yer osti suvlarining kamayishi va ifloslanishini oldini olish borasida nazoratni kuchaytirish va joylarda ekologik nazorat tadbirlari o'tkazish bo'yicha amaliy ishlar qilinmoqda. Tadbirkorlik subyektlari tomonidan foydalanishda bo'lgan 3886 ta yer osti quduqlari o'rganilganda 2299 ta yer osti quduqlar tegishli hujjatlarsiz foydalanib kelinganligi aniqlandi.

Xulosa. Qishloq xo'jaligida mahsulot yetishtirish ortishi, demografik o'sish va o'rtacha harorat oshishi hisobiga bug'lanish kuchayishi sababli Respublikamizda yoz oylariga kelib suv manbalariga bo'lgan talab ortib bormoqda. O'z navbatida, iqlim o'zgarishi va suv resurslaridan irratsional foydalanish oqibatida mintaqadagi asosiy suv manbalari bo'lgan muzliklar erishi tezlashgan. Suv tanqisligi o'tkir va yaqin kelajakda hayot – mamot darajasiga ko'tarilishi ehtimoli yuqori bo'lgan mamlakatimizda umumiy ekotizimni saqlab qolish va ehtimoliy iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytirish uchun bu boradagi ishlarni muvofiqlashtirish hamda o'z strategiyalarimizni qayta ko'rib chiqishimiz kerak. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, suv manbalari mamlakatimiz sivilizatsiyasining paydo bo'lishidan tortib, hozirgi vaqtgacha bo'lgan taraqqiyotida har tomonlama muhim ahamiyat kasb etib kelgan. Agar muammoga yetarli darajada e'tibor qaratilmasa, mintaqamizning har bir hududida istiqomat qilayotgan aholi ro'y berayotgan holatni o'zlari ko'rishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 - yil 17 - iyundagi "Qishloq xo'jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 5742 - son farmoni.
2. Mirziyoyev SH. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib yangi bosqichga ko'taramiz – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
3. O'zbekiston Respublikasi Statistika Boshqarmasi.
4. Muzaffarovich, A. A., Yarashovich, S. S., & Hamdamovna, A. S. (2022). "Suvdan oqilona foydalanishdagi muammolar. Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali", 911-915.
5. Internet saytlari.

INNOVATIVE
WORLD

KONSTITUTSIYA - FAROVON HAYOT GAROVI

Sherali Abduraimov,

Andijon qishloq xo'jaligi va
agrotexnologiyalar instituti Qishloq xo'jaligi huquqi va
agroturizm kafedrası assistenti,

Rahmatjon Otaboyev,

Yurisprudensiya yo'nalishi 1-bosqich, 108-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada konstitutsiya tushunchasi, tarixi, dunyodagi ilk yozma qonunlar, konstitutsiyalar va konstitutsiyamizning maqsadlari haqida fikrlar ifoda etilgan.

Kalit so'zlar: konstitutsiya, qonun, adolat, erkinlik, tenglik, demokratiya, boshqaruv, xalq.

Annotation: This article discusses the concept of constitution, its history, the first written laws in the world, constitutions and the purpose of our constitution.

Key words: constitution, law, justice, freedom, equality, democracy, governance, people.

Аннотация: В данной статье рассматривается понятие конституции, ее история, первые писанные законы в мире, конституции и цель нашей конституции.

Ключевые слова: конституция, закон, справедливость, свобода, равенство, демократия, управление, народ.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi - asosiy qonun, oliy yuridik kuchga ega, qonunchilik tizimining asosi sifatida e'tirof etiladi.

Konstitutsiya dastlab qachon ilk bor yaratilganligi, bu qonun nima uchun kerakligi, qonunchilik tizimining asosini tashkil etishiga sabablar haqida dastlab fikr-mulohazalarimizni bayon etamiz.

Yer yuzida konstitutsiyaga oid fikr-mulohaza, g'oyalar azaldan ishlatilgan bo'lsada, uning zamonaviy shakli XVIII asrda shakllangan. Dastlabki yozma konstitutsiyalar ya'ni qonunlar qabul qilinguniga qadar, davlatlar odatda og'zaki an'analarga, qirol yoki qirolichaning farmonlariga asoslangan boshqaruv shakllaridan foydalanishgan. Shu tariqa qonunchilikning dastlabki yozma shakllari paydo bo'la boshlagan. Masalan, qadimgi Mesopotamiyada eramizdan avvalgi XVIII asrda Hammurappi qonunlari - qadimiy qadimiy yozuvlardan biri bo'lib, qonun va tartibni

huquqiy asosda belgilashda urinish edi deya olamiz. Qadimgi Yunoniston (eramizdan avvalgi VI – IV asrlar) Afinada demokratik boshqaruvning paydo bo'lishi konstitutsiya g'oyasining ilk shakllaridan biri sifatida qaraladi. Salon va Kleisten kabi siyosiy arboblarning asosiy qonunlar tizimini shakllantirgan. Qadimgi Rim (eramizdan avvalgi V asr) Rimning "12ta taxta qonunlari" fuqarolar huquqlarini tartibga soluvchi yozma hujjat sifatida xizmat qilgan. O'rta asrlarda Magna Carta (1215) Angliyada qabul qilingan hujjat qiroli vakolatlarini cheklash va zodagonlarning huquqlarini himoya qilishni nazarda tutgan. 1648-yilda Vestfaliya tinchlik bitimi – xalqaro munosabatlar va davlatlar suverenitetini belgilovchi tamoyillarni huquqiy asosga qo'ydi. Zamonaviy davrlarga kelib esa AQSH konstitutsiyasi (1787-yilda) yaratildi. Bu dunyoning birinchi yozma milliy konstitutsiyasi bo'lib, demokratik boshqaruv va davlat tizimini belgilaydi. Fransiya konstitutsiyasi (1791) Fransiya inqilobidan keyin qabul qilinib, inson huquqlari va davlat boshqaruvini huquqiy asosda belgilashga asoslanadi. Dunyo bo'ylab yozma konstitutsiyalar tarqalishi XIX asr davomida ko'plab mamlakatlar, masalan, Meksika (1824). Belgiya (1831) va boshqa davlatlar o'z konstitutsiyalarini qabul qildilar. XX asrda konstitutsiyalar deyarli har bir davlatda qabul qilindi, shu jumladan mustaqillikka erishgan yangi davlatlarda, shuningdek yurtimizda ham 1992-yilga kelib o'z fuqarolarining huquq va erkinliklarini, davlat suverenitetini, davlat organlarining vazifalarini, demokratiyani kafolatlagan davlatimiz qonunchilik tizimining poydevori bo'lmish asosiy qonunimiz ya'ni konstitutsiyamiz qabul qilindi. Bu orqali mamlakatimiz ko'plab davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan siyosiy, iqtisodiy, harbiy, madaniy aloqalar o'rnatishga muvassar bo'ldi. Ko'plab davlatlar mustaqilligimizni, suverenitetimizni tan olib, hamkorlik munosabatlarini bildirishdi. Natijada fuqarolarga ayniqsa yoshlarimizga chet elga chiqish, fikr almashish imkoniyati tug'ildi. Davlatimiz esa o'z fuqarolarini o'zga davlatlarda ham himoya qilishni, huquqlari ta'minlanishini asosiy qonunimiz bo'lmish konstitutsiyada mustahkamladi. Davlatimizda har bir organ fuqarolar farovonligini, huquq va erkinliklarini ta'minlashga xizmat qiladi [1.3-bet]. Chunki prezidentimiz ham "Xalq davlat organlariga emas, davlat organlari xalqimizga xizmat qilishi kerak" deya ta'kidlagan va konstitutsiyada mustahkamlangan. Konstitutsiya va qonunlarsiz jamiyatda tartib bo'lmaydi. Aholisi tarqoq jamiyat tanazzuli aniqligi tarixdan ayon. Qadimgi olim, faylasuflar ham konstitutsiya va qonunlar haqida fikrlar bildirib o'tgan. Masalan, Yunon faylasufi Aristotel "Qonun hokimiyatni qo'lda ushlab tutish ustundir", Ali ibn Abu Tolib esa "Adolat oxiratda najot - dunyoda saodat boshi" - deya ta'kidlagan. Shundan ma'lumki, davlat qonunsiz tanazzulga yuz tutadi qonun esa intizomni ta'minlaydi, mustahkamlaydi.

Xulosa sifatida ifoda etsak, konstitutsiyamiz adolatli va xalq manfaatlarini ta'minlaydi. Ushbu konstitutsiyaning birorta qoidasi O'zbekiston Respublikasi huquq va manfaatlariga, ushbu konstitutsiyaning

birinchi bo'limida nazarda tutilgan prinsip va normalarga zarar yetkazadigan tarzda talqin etilishi mumkin emasligi konstitutsiyamizda belgilab qo'yilgan, ya'ni konstitutsiyamizni o'zgartirishga, qo'shimchalar o'zimizdan, shuningdek, o'zimiz saylagan vakillardan tashqari hech kim haqli emasligini anglatadi. Shuningdek, konstitutsiyamizga rioya qilish har bir fuqaroning burchidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Rasmiy nashr. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2023. – 80 bet.
2. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. O'quv qo'llanma. Mualliflar jamoasi. – Toshkent: Yuridik adabiyotlar publish, 2024-y. – 216 bet.
3. "Harakatlar Strategiyasi 2017-2021" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-4947-son Farmoni Lex.uz. 2017.
4. "Yangi O'zbekiston strategiyasi 2022-2026" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni Lex.uz. 2022.
5. <https://constitution.uz>
6. https://www.conferences.uz/plugins/themes/bootstrap3/pdf/conf_40_2022/10.Pedagogika_yonalishi_1_qism.pdf

**INNOVATIVE
WORLD**

**ISHLAB CHIQRISH (SAVDO) FIRMALARINING LOGISTIKA
REINJENERINGI**

Nasirov Ilxam Zakirovich- professor, t.f.n.,
Yuldashev Abbosbek Rustamjon o'g'li- talaba.
Andijon mashinasozlik instituti

O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisi Qonunchilik palatasining 30.04.2024 yildagi 4322-IV- son "Global transport-logistika tarmoqlariga O'zbekiston Respublikasining integratsiyasini chuqurlashtirish va milliy transport tizimi samaradorligini kuchaytirish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar to'g'risida"gi qarorda Toshkent- Samarqand va Toshkent- Farg'ona vodiysi yo'nalishlarida davlat-xususiy sheriklik asosida avtomobil yo'llarini qurish loyihalarini yakuniga yetkazish choralari ko'rsatildi [1].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 02.12.2017 yilda "2018- 2022 yillarda transport infratuzilmasini takomillashtirish va yuk tashishning tashqi savdo yo'nalishlarini diversifikatsiyalash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3422-sonli qaroriga asosan avtomobillarda xalqaro yuk tashishni amalga oshirayotgan milliy avtotransport korxonalari va transport-logistika kompaniyalarini rivojlantirish maqsadida ularga 2022 yilning 1 yanvariga qadar bir qator imtiyozlar taqdim etilgan [2].

Biroq, sohada o'tkazilgan tahlil natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, transport-logistika markazlari faoliyatini yetarlicha to'g'ri yo'lga qo'yish va soha faoliyatini to'liq qamrab oladigan normativ-huquqiy hujjatlar ba'zasi shakllantirilmagan.

Shuningdek, transport-logistika markazlari faoliyatini isloh qilish uchun uchun bir qator muhim ishlarin amalga oshirish lozim. Jumladan, transport-logistikasi sohasida "aniq vaqt" va "eshikdan eshikkacha" prinsip asosida ishlovchi, bojxona, transport- ekspeditorlik, omborxona va informasion logistika sohasida to'liq kompleks xizmatlarini ko'rsatish imkoniyatlariga ega transport-logistika markazlarini tashkil etishning aniq huquqiy mexanizmi va faoliyatni to'g'ridan to'g'ri tartibga soluvchi **Logistika reinjeneringi tizimini** shakllantirish belgilangan.

Logistika reinjeneringi- tashqi xarajatlar, zudlik va mahsulotlar oqimining boshqarilishi, ommaviy marketing va sotishni ko'paytirish, mahsulotlarni zararli sotib olish va savdo jarayonlarini yaxshilash maqsadida korporatsiya va tajribavi boshqaruvni yangi yechimlar va texnologiyalar bilan takomillashtirish jarayoni. Ishlab chiqarish (savdo)firmalari uchun logistika reinjeneringi juda muhimdir, chunki bu korporatsiyalar uchun mahsulotni o'chirish va yetkazish jarayonini yaxshilash imkoniyatini beradi. Logistika reinjeneringning o'yinlar, mahsulotlar va xizmatlar ketma-ketligi unga aloqador korxonalar, filialllar va tajribali boshqaruvni qo'llab-quvvatlaydigan

boshqa kompaniyalar bilan integratsiya qilish va biznes jarayonlarini mustahkam qilishni o'z ichiga oladi [3].

Logistika reinjeneringni qo'llab-quvvatlash uchun ishlab chiqarish (savdo) firmalari quyidagi cheklangan vazifalarni bajaradi:

1. Jarayonlarni tahlil etish: Mahsulotlarni ishlab chiqarish va yetkazish jarayonlarini tahlil qilish va yuksak buxgateriya, loyihalash va marketing usullarini joriy etish.

2. Tekshiruvlar va qadamlar tahlili: Logistik jarayonlarda kompaniyaning mahsulotlarini qaytarish, taqdim etish va suvlarini ta'minlash jarayonlaridagi barcha bosqichlari tekshiruvlar va tajribavi boshqaruvni takomillashtirishni ta'minlash.

3. Texnologiyalarni Implementatsiya qilish: Barqaror, sodda va foydali logistika tizimlarini joriy etish va ularni to'liq qo'llab-quvvatlash mahsulotlari va xizmatlarini yetkazib berish jarayonlarini yaxshilash uchun zarur.

4. Bosqichlardagi Integratsiya: Tayanch bosqichlar, filiallar va boshqa tashqi tashishlarni nazorat qilish, o'zaro integratsiya qilish va mahsulotlarni aniq vaqtda yetib borish maqsadida chora-tadbirlar o'tkazish.

Logistika reinjeneringini muvoffaqiyatli qo'llab-quvvatlash, ishlab chiqarish (savdo) firmalari uchun rivojlanish va yaxshi foydalanuvchi qo'llab-quvvatlashadigan va vaqt o'tkazishni savdoga boy reaksiya qilishi uchun aniq yechimlar va texnologik ilm-fanlar bilan ketma-ket olib boriladigan jarayonlarni bo'lib turadi. "Ishlab chiqarish firmalarining logistika reinjeneringi" deb, ya'ni ishlab chiqarish bo'yicha korxonalarning logistik jarayonlarini (mahsulotlarni ishlab chiqarish, saqlash, yetkazib berish jarayonlarini) o'zgartirish, takomillashtirish va yangilash faoliyati ma'nosini anglatadi. Bu tizim, shuningdek, logistika jarayonlarining qulayligi, samaradorligi va raqobatbardoshligini ko'paytirish maqsadida mahsulot yo'lini boshqarishda jarayonlarni qayta o'rganish va o'zgartirishni maqsad qiladi. Logistika reinjenering, sifatli mahsulotlar ishlab chiqarilishini oshirish, xizmat sifatini yaxshilash va mijozlarga tez yetkazishni amalga oshirish maqsadida ishlab chiqarish korxonalari uchun juda muhimdir [4].

Yo'lovchi tashish transporti tizimida reinjiniring innovatsiyalarni yaratish zaruriyati sohada raqobatni rivojlanishi, shaxarlarda axolining xarakatlanishini qiyinlashuvi, shaxarlarda avtoturargoxlar uchun joy ajratish, transport vositalari bilan axolini ta'minlanganlik darajasini oshib borishi kabi omillarning ta'sirida yuzaga chiqmoqda. Transport reinjiniringi sohasida innovatsion texnologiyalarsiz yo'lovchilar harakatini optimallashtirish, xizmatlar sifatini va madaniyatini oshirish va xizmat turlarini kengaytirish bo'yicha jiddiy o'zgarishlarni amalga oshirib bo'lmaydi. Bu esa innovasion reinjiniring texnologiyalari borasida to'plangan ilmiy tajribalar va mavjud salohiyatni yo'lovchi tashish transport tizimlariga bevosita qo'llash, uning

tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini yangicha yondashuv asosida tadqiq etishni taqozo etadi.

Transport tizimida innovasion to'lov tizimlarini joriy etish va uning samaradorlik masalalari bo'yicha ilk tadqiqotlar **Helmreich va Leisslar** tomonidan amalga oshirilgan bo'lib, ular sayyoxlar va sayoxatchilarning chiptalarga masofadan to'lov tizimlarini amalga oshirishning samaradorlik jihatlarini o'rgangan. Asosiy e'tibor naqd pulsiz chipta tizimi hisoblangan Smart kartalarni joriy etish undagi balans, tranzaksiyalar tarixi va foydalanuvchi profili funktsional xususiyatlarini metodologik jihatlarini asoslashgan. Ma'lumki bugungi kunda Smart kartalardan foydalanish tobora ko'payib bormoqda. Smart kartalar avtotransport yo'nalishi bo'yicha ko'rsatmalar, haydovchilar ma'lumotlari va transport vositalarining tiqilib qolishi, jamoat transportiga yo'l xaqini to'lash kabi ilovalar uchun qulay foydalanish tizimi hisoblanadi [5].

Tavsiya etilgan reinjiniring sxemasi ham bo'lishi mumkin infratuzilma majmuasining logistika biznes jarayonlariga taalluqlidir. Logistika reinjiniringida texnik cheklovlar yo'q o'zgarishlarning ko'lami va chuqurligi. Bir tomondan, manifoldning o'zi logistika operatsiyalari va funktsiyalari har doim ko'p narsalarni taklif qiladi kichik qo'shimcha yaxshilanishlar uchun imkoniyatlar.

Bunday imkoniyatlar rejalarga to'liq mos keladigan doimiy ravishda aniqlash va amalga oshirish kerak faoliyatning barcha sohalarida sifatni doimiy ravishda oshirish, shu jumladan korxonaning infratuzilma majmuasini ham o'z ichiga oladi. Masalan, maqsad korxonaning transport infratuzilmasi logistika quyi tizimi transportga bo'lgan ehtiyojni qondirishdan iborat

Yo'lovchi tashish transporti tizimida reinjiniring innovatsiyalarni yaratish zaruriyati sohada raqobatni rivojlanishi, shaharlarda aholining harakatlanishini qiyinlashuvi, shaharlarda avtoturargoxlar uchun joy ajratish, transport vositalari bilan axolini ta'minlanganlik darajasini oshib borishi kabi omillarning ta'sirida yuzaga chiqmoqda. Transport reinjiniringi sohasida innovasion texnologiyalarsiz yo'lovchilar harakatini optimallashtirish, xizmatlar sifatini va madaniyatini oshirish va xizmat turlarini kengaytirish bo'yicha jiddiy o'zgarishlarni amalga oshirib bo'lmaydi. Bu esa innovasion reinjiniring texnologiyalari borasida to'plangan ilmiy tajribalar va mavjud salohiyatni yo'lovchi tashish transport tizimlariga bevosita qo'llash, uning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini yangicha yondashuv asosida tadqiq etishni taqozo etadi.

Ilmiy adabiyotlar sharhlari innovatsiyalarni korxonaning raqobat bo'yicha ustunligiga, iste'molchilar va raqobatchilar yo'nalishiga, biznes strategiyalariga va reinjiniring imkoniyatlariga bog'liqligi asoslandi. Reinjiniringning asosiy vazifalari ko'proq reinjiniring faoliyati samaradorligini oshirishga, sotishni ko'paytirishga va raqobatda ustunlikni ta'minlashga qaratiladi.

Reinjiniring innovatsiyalarini boshqaradigan omillarni o'rganishga bag'ishlangan ilmiy adabiyotlarda asosan ilmiy tadqiqotlarni rivojlanishiga, texnologik imkoniyatlarga, ilmiy tadqiqot bo'yicha axborotlar olish kabi omillarga ko'proq tayaniladi. Shuning bilan birga, texnologik va tovar innovatsiyalarini amalga oshirish natijasida reinjiniring innovatsiyalari shakllishi nazariyalarida asoslangan.

Bu borada mamlakatimiz va xorijiy olimlar tomonidan keng izlanishlar olib borilmoqda. Mazkur masala bo'yicha ilmiy tadqiqot olib borgan xorijlik olim A.Ibrayeva, J.Figuyeiralar o'z tadqiqotlarida iste'molchilarga transport yo'nalishlari bo'yicha axborotni o'z vaqtida olish imkonini beruvchi tizimni yaratishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar olib borgan. Tadqiqotda aholining barcha qatlamlari uchun transport yo'nalishlari bo'yicha axborot olish imkoniyatlarini yaratilishi esa, yo'lovchi tashish transporti xizmatlarini samaradorligini ta'minlashi asoslangan [6,7].

Yo'lovchi tashish transportida reinjiniring innovatsiyalarini joriy etish va uni shakllanishiga axborot kommunikatsiya texnologiyalarining ta'sirini Geyerlings H. tadqiqotlarida ko'rib chiqilgan bo'lib, iste'molchilarning sayoxatlar, kutilmagan kechikishlar, safar oldi va safar davomiyligi bo'yicha olinadigan axborotlar jamoat transporti sohasida innovatsiyalarni shakllanishining asosiy omillari ekanligini asoslangan.

Transport tizimida innovatsion to'lov tizimlarini joriy etish va uning samaradorlik masalalari bo'yicha ilk tadqiqotlar Helmreich va Leisslar tomonidan amalga oshirilgan bo'lib, ular sayyoxlar va sayoxatchilarning chiptalarga masofadan to'lov tizimlarini amalga oshirishning samaradorlik jixatlarini o'rgangan. Asosiy e'tibor naqd pulsiz chipta tizimi hisoblangan Smart kartalarni joriy etish undagi balans, tranzaksiyalar tarixi va foydalanuvchi profili funksional xususiyatlarini metodologik jihatlarini asoslashgan. Ma'lumki bugungi kunda Smart kartalardan foydalanish tobora ko'payib bormoqda. Smart-kartalar avtotransport yo'nalishi bo'yicha ko'rsatmalar, haydovchilar ma'lumotlari va transport vositalarining tiqilib qolishi, jamoat transportiga yo'l xaqini to'lash kabi ilovalar uchun qulay foydalanish tizimi xisoblanadi.

Transport tizimida innovatsion reinjiniring texnologiyalarini rivojlanishi va davlatning tartibga solish mexanizmlari Zvanveld va boshqa olimlarning tadqiqotlarida ko'rib o'tilgan. Tadqiqotchi fikricha texnologik rivojlanish bilan bir qatorda, institutsional va tashkiliy rivojlanish ham jamoat transportida reinjiniring innovatsiyalarini shakllanishida muhim ro'l o'ynaydi.

Yo'lovchi tashish transport xizmatlarida mijozlar o'zaro ishtirokchi bo'lganligi sababli, ushbu tizimda innovatsiyalar eng muhim jihat ekanligi Sundbo va Galloujar tadqiqotlarida asoslangan bo'lib, ularning fikricha reinjiniring innovatsiyalari mijozlar, raqobatchilar, davlat hisoblanadi.

Mamlakatimiz olimlaridan M.A.Ikramov, Ya.K.Qorriyeva, M.Irisbekova, M.Ravshanov, T.Qodirovlar avtomobil transport tizimida reinjiniring

faoliyatini tashkil etish, boshqarish hamda tarmoqni innovatsion rivojlantirishga bag'ishlangan tadqiqotlar olib borilgan. Transport tizimida innovatsion reinjiniring faoliyatini takomillashtirishning metodologik jihatlari A.Qaxxorov ilmiy tadqiqotlarida ko'rib o'tilgan. Unda transport tizimida innovatsion reinjiniring texnologiyalaridan foydalanish muammolari o'rganilgan bo'lib, tadqiqotning asosiy ob'yekti sifatida yuk tashish transporti sohasida innovatsion reinjiniringdan foydalanish bo'yicha takliflar tayyorlangan [8].

Tadqiqotlar natijalaridan shu ma'lum bo'lmoqdaki, yo'lovchi tashish transport tizimini innovatsion reinjiniring texnologiyalaridan foydalanish, innovatsion reinjiniring faoliyatini kengaytirishning istiqbollari va samaradorlikni baholashning ilmiy-uslubiy asoslari kabi masalalar xorijiy hamda respublikamiz iqtisodiy adabiyotlarida yetarlicha yoritilmagan.

Respublikamizda reinjiniring sohasidagi innovatsiyalarni yaratishda ham oxirgi o'n yillikda sezilarli darajada ishlar amalga oshirildi. Respublikamizda ham transport sohasida innovatsiyalarni joriy etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida 2017-yilda jami 2046 ta innovatsiyalar amalga oshirilgan bo'lib, natijada 15 trl. so'mdan ortiq innovatsion mahsulotlarni yaratishga erishilgan. Transportda tashish va saqlash sohasida esa 2017-yilda 23 ta innovatsiyalar amalga oshirilgan va ularning jami yaratilgan innovatsiyalardagi ulushi 3,3 foizni tashkil qilgan. E'tiborlisi shundaki, 2015-2017-yillar davomida transportda tashish va saqlash sohasida atiga 3 ta reinjiniring innovatsiyalari amalga oshirilgan xolos [9].

Respublikamizda yaratilayotgan innovatsion ishlanmalar tarkibi bo'yicha taxlil qiladigan bo'lsak, texnologik va tashkiliy innovatsiyalarga nisbatan reinjiniring innovatsiyalari hajmi yetarli darajada emas, shuningdek reinjiniringdagi innovatsion ishlanmalarni korxonalar soniga nisbatan oladigan bo'lsak ijobiy baho bera olmaymiz.

Ma'lumki, jahon mamlakatlari yo'lovchi tashish transport xizmatlari bozorida o'zaro munosbatlarga asoslangan reinjiniring tamoyillaridan foydalangan holda mijozlarga yo'naltirilgan yondashuvga o'tish, yangi biznes modellari va innovatsiyalarga e'tibor berish tendentsiyalari kuzatilmoqda. Jumladan, Yevropa Ittifoqining Garizon-2020 konsepsiyasi doirasida amalga oshirilayotgan **CIPTEC (Collective Innovation forumi Public Transport in Europeyan Citiyes)** loyihasining **"Smart, Gryeyen and Intyegratyed Transport"** dasturida asosiy e'tibor yo'lovchilarni jamoat transportidan foydalanish ko'lamini kengaytirishga qaratilgan.

CIPTEC dasturing asosiy yo'nalishlari quyidagilar hisoblanadi [10-12]:

- reinjiniring (mijozlarni aniqlash, reinjiniring tadqiqotlari, iste'molchilar intellekti)
- iste'molchilar xulq-atvori (ilg'or motivatsion tadqiqotlar, iste'molchilar xulq-atvorini o'rganish va boshqalar);

-innovatsiyalar (krodsourcing, jamoaviy intellekt, g'oyalarni hamkorikda yaratish (co-creation), biznes va ijtimoiy uyg'unlik konseptsionalari asosidagi innovatsiyalar);

Rivojlanish (ijtimoiy-iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy-axloqiy va boshqarish);

Jamoat transporti sohasida faoliyat yurituvchi korxonalar rivojlanishning innovatsion yechimlarni ishlab chiqarishda bir qator qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar, bu esa ko'pincha davlat xizmatlarida innovatsiyalarni rivojlantirish uchun rag'batning yo'qligi, shu qatorda transport sohada kichik tadbirkorlik ishtirokchilarning yuqoriligidir.

Fikrimcha, respublika transport tizimida reinjining innovatsiyalarini amalga oshirish qiyin kechayotgan bir vaqtda, ushbu innovatsiyalarni amalga oshirishga mativatsiya beruvchi omillarni aniqlash zarur hisoblanadi. Shunga asosan xalqaro nufuzli ilmiy ba'zalar xisoblangan Sciencye Diryect ma'lumotlar bazasida 1594 ta maqolani, Wyeb of Knowlyedgye ma'lumotlar bazasida 96 ta va boshqa turli ma'lumotlar bazalarida shu sohaga daxldor 26 ta maqolalarni qidiruv tizimlari orqali topishga imkon berdi. Jami to'plamdan biz turli nomutanosib me'zonlar va bir xil maqolalarni chiqarib tashlagan holda tanlanma sifatida 94 ta ilmiy maqolalar erkin tanlash asosida ajratib olindi (SciencyeDiryect ma'lumotlar bazasidan 67 ta, Wyeb of Knowlyedgye-dan 18 ta va boshqa turli ma'lumotlar bazalaridan 9 ta) [13].

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi ruxsatnomasini berish tartibi shuningdek, alkogol va tamaki mahsulotlarini avtomobil va temir yo'l transporti orqali tranzit olib o'tishda O'zbekiston Respublikasi bojxona organlari depozit hisobraqamiga yuk tashuvchi tomonidan bojxona to'lovlari to'langanining pullik ta'minoti summasini kiritish tartibi bekor qilindi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, transport-lokistika sohasini rivojlantirish uchun eng avvalo logistika ekspeditorlik xizmatlarini hamda multimodal logistika markazlarini rivojlantirish orqali tashqi savdo yo'nalishlarini diversifikatsiyalashga erishish mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Nasirov I.Z. Intellektual transport tizimlari. Darslik. ISBN 978-9910-799-39-6. Andijon: Omadbek print number one, 2024- 227 b.
2. Nasirov I.Z. Transport vositalarining bort axborot tizimlari. Darslik. ISBN: 978-9910-08-049-4. Andijon: Omadbek print number one, 2024- 140 b.
3. Gaffarov Makhammatzokir Toshtemirovich , Nasirov Ilham Zakirovich , Sobirova Tursunoy Abdipatto kizi , Hakimov Mavlonbek Solijon ugli. (2023). Recovery Of Fines From Drivers Of Foreign Vehicles. *Journal of*

Pharmaceutical Negative Results, 3589–3591.
<https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.446>.

4. Nasirov Ilkham Zakirovich- Ph.D., Gaffarov Mukhammadzokir Toshtemirovich , Doctoral Student. (2023). Consequences Of Complete And Undercombustion Of Fuel. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 3597–3603. <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.448>.

5. Nasirov Ilxam Zakirovich, & Akromjonova Sayyoraxon Baxtiyor qizi. (2023). YO'L BOSHQARUVINI INTELLEKTUAL AXBOROT TIZIMLARI ASOSIDA AVTOMATLASHTIRISH . *Journal of New Century Innovations*, 21(4), 122–127. Retrieved from <http://www.newjournal.org/index.php/new/article/view/3070>

6. Gaffarov Maxammatzokir Toshtemirovich, & Nasirov Ilxam Zakirovich. (2023). YANGI O'LCHOVLARDA EVROPA XAVFSIZLIGI. EVROPA ITTIFOQIDA YASHIL KELISHUV ISTIQBOLLARI. *Scientific Impulse*, 2(15), 935–942. Retrieved from <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/13051>

7. Насиров, И. З. (2023). ИНСОН ҚОБИЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ДАРАЖАЛАРИ. *Journal of new century innovations*, 21(4), 118-121.

8. Насиров, И. З. (2023). КАФЕДРАДАГИ ИЛМИЙ ИЗЛАНИШЛАРНИ БАЖАРИШДА ТАЛАБАЛАРНИ МУСТАҚИЛ ИШЛАШИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ. *PEDAGOG*, 6(2), 299-302.

9. Nasirov , I. (2023). CONDUCTING LESSONS IN THE “MENTAL ATTACK” METHOD. *International Conference On Higer Education Teaching*, 1(1), 86-89. Retieved from <https://aidlix.comphp/aeticle/view/90>

10. Насиров Ильхам Закирович. (2022). МУСТАХИЛ ИШЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ШАКЛЛАРИ. *Конференц-зона* , 327–332. Получено с <http://www.conferencezone.org/index.php/cz/article/view/867>

11. Насиров Илхам Закирович. (2023). ИНСОН ҚОБИЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ДАРАЖАЛАРИ . *Journal of New Century Innovations*, 21(4), 118–121. Retrieved from <http://www.newjournal.org/index.php/new/article/view/3069>

12. Zakirovich, N. I. ., & Mahammadovna , S. I. . (2023). LEVELS OF DEVELOPMENT OF HUMAN ABILITIES. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(7), 341–344. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/5245>

13. Закирович, Н. И. ., Жалолiddин ўғли, А. С. ., & Тухтасиновна, К. Д. . (2023). ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОТХОДОВ. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(7), 345–351. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/5247>

Ўзбекистонда органик маҳсулот етиштирувчи корхоналарни бошқариш стратегияси

Садикова Гавхарой Насруллахоновна

АҚХАИ таянч докторанти

Аннотация: Ушбу мақолада органик маҳсулотлар бозорининг ўсиши ва экологик тоза маҳсулотларга талабнинг ортиши сабабли, Ўзбекистонда органик сабзавот етиштирувчи корхоналарни самарали бошқариш долзарб аҳамият касб этмоқда. Бунда стратегик, оператив, молиявий, технологик ва кадрлар бошқаруви элементларининг таснифи келтирилган.

Калит сўзлар: органик қишлоқ хўжалиги билан шуғулланувчи корхоналарни бошқариш, стратегик бошқарув, оператив бошқарув, молиявий бошқарув, технологик бошқарув ва кадрлар бошқаруви.

Кириш: Ўзбекистонда қишлоқ хўжалиги иқтисодиётининг муҳим тармоғи бўлиб, унинг асосий вазифаси мамлакат аҳолисининг озиқ-овқатга бўлган эҳтиёжини қондиришдир. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқиш ҳисобидан аҳоли даромадларини ошириш, иш ўринлари яратиш ва мамлакатда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашга органик маҳсулотлар етиштириш катта таъсир кўрсатади. Шу сабабли мамлакат бутун иқтисодиётининг ўсиш суръатлари, халқ фаровонлигини ошириш кўп жиҳатдан қишлоқ хўжалигининг ривожланиш даражасига боғлиқдир. Ҳозирги замонда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларидан органик маҳсулотларга бўлган талаб тез суръатларда ортиб бормоқда. Ўзбекистонда ҳам экологик тоза ва соғлом маҳсулотларга эҳтиёж юқори бўлиб, фермер ва дехқон хўжаликларимизни қишлоқ хўжалигининг айнан шу йуналишига ўтиб маҳсулотлар етказиб беришларига бир канча муаммолар тўсиқ бўлмоқда. Шу сабабли, органик сабзавот етиштирувчи корхоналарни самарали бошқариш масаласи ҳам долзарбдир. Тўғри бошқарувни ташкил этиш ушбу бозорда муваффақиятга эришишнинг асоси бўлиб, қуйидаги йўналишлар орқали амалга оширилади:

Бошқарув йўналиши	Мазмун	Қўлланиладиган чоралар
Стратегик бошқарув	Корхонанинг узоқ муддатли мақсадларини белгилаш ва уларни амалга ошириш	Бозор таҳлили, рақобатчилар таҳлили, стратегик режалаштириш
Оператив бошқарув	Ишлаб чиқариш жараёнлари ва ресурслардан фойдаланишни самарали ташкил этиш	Хомашё ва ресурслар бошқаруви, маҳсулот сифати назорати, автоматлаштириш тизимлари
Молиявий бошқарув	Корхона харажатлари ва даромадларини оптималлаштириш, маблағларни	Бюджетлаштириш, сармоя жалб қилиш, молиявий ҳисобот юритиш

	жалб қилиш	
Технологик бошқарув	Янгиликлар ва инновацияларни жорий этиш орқали маҳсулот сифатини ошириш	Биологик ҳимоя воситалари, ақлли суғориш тизимлари, техник хавф-хатарларни минималлаштириш
Кадрлар бошқаруви	Корхона ходимларини тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш	Ходимларни ўқитиш, хавфсизлик чоралари, меҳнат унумдорлигини ошириш
Маркетинг ва сотувни бошқариш	Маҳсулотлар учун бозор ва сотувни кенгайтириш, мижозлар билан муносабатларни яхшилаш	Маркетинг стратегиялари, CRM тизимлари, савдо каналларини диверсификация қилиш
Ички назорат ва мониторинг	Корхона фаолиятини мунтазам назорат қилиш ва таҳлил орқали бошқарув самарадорлигини ошириш	KPI тизими, кўрсаткичларни таҳлил қилиш, жамоатчилик фикрини инобатга олиш

1-жадвал **Органик маҳсулот етиштирувчи корхоналарни самарали бошқаришда элементларининг таснифи**

Стратегик бошқарув корхонанинг узоқ муддатли мақсадларини белгилаш ва уларни амалга оширишда муҳим роль ўйнайди. Корхона раҳбарияти авваламбор бозор эҳтиёжларини ўрганиши, мақсадли аудиторияни таҳлил қилиши ва ривожланиш йўналишларини белгилаши лозим. Бу, ўз навбатида, ишлаб чиқариш ҳажмини оптималлаштириш ва маҳсулот турларини кенгайтиришни ўз ичига олади. Шунингдек, корхона бозорда рақобатчилар билан қандай рақобатлашишини, уларнинг стратегиясини таҳлил қилиши керак. Органик маҳсулот ишлаб чиқарувчи корхоналар иқтисодий самарадорликни таъминлашлари учун харажатларни оптималлаштириш муҳимдир. Бунда давлат субсидиялари, грантлар ва сармояларни жалб қилиш орқали корхона ўз молиявий кўрсаткичларини яхшилаши мумкин. Экспорт салоҳиятини ошириш йўлида халқаро стандартларга жавоб берадиган маҳсулот етиштириш ҳам корхона стратегиясининг муҳим қисми ҳисобланади.

Оператив бошқарув ишлаб чиқариш жараёнларини назорат қилиш орқали органик маҳсулотлар талабларига мос маҳсулот етиштириш лозим. Органик фермерликда хом-ашё сифатига алоҳида эътибор берилади, чунки кимёвий ўғитлардан фойдаланиш чекланганлиги боис, ресурслардан тежамкорлик билан фойдаланиш, сув ва энергия сарфини минималлаштириш, инновацион технологиялардан фойдаланиш корхонанинг асосий вазифаси бўлиши керак. Ишлаб чиқариш жараёнларининг ҳар бир босқичи аниқ назорат қилинишида автоматлаштирилган тизимлардан фойдаланиш орқали самарадорликни ошириш, сертификация жараёнида маҳсулот сифатини таъминлаш ва халқаро стандартларга мосликни таъминлаш муҳим аҳамиятга эга.

Молиявий Бошқарув корхона молиявий самарадорлигини таъминлаш учун бюджетлаштириш жараёнини тўғри йўлга қўйиши керак. Бу, ўз навбатида, даромадлар ва харажатларни режалаштириш, ресурсларни самарали тақсимлашга ёрдам беради. Инвестицияларни жалб қилиш ҳам муҳимдир, чунки органик фермерликда катта сармоя талаб этилади. Бунда кредитлар орқали маблағларни жалб қилиш ва ривожланиш йўналишларига тўғри сармоя киритиш корхона учун самарали қарорлардан бири бўлиши мумкин. Молиявий ҳисоботлиликини таъминлаш учун мунтазам ҳисоботлар юритиш ва уларни тегишли бошқарув органларига тақдим этиш зарур ҳисобланади.

Технологик бошқарув Инновация ва технологияларни жорий этиш органик маҳсулот етиштиришнинг сифатини оширишга хизмат қилади. Масалан, биологик ҳимоя воситалари, дронлар орқали назорат қилиш, ақлли суғориш тизимларидан фойдаланиш, техник хавф-хатарларни минималлаштиришни ўз ичига олади. Қишлоқ хўжалиги техникаси ва ускуналарининг узлуксиз ишлаши учун мунтазам профилактик хизмат кўрсатиш ҳам муҳимдир. Бунда техник носозликларни минималлаштириш учун хавфларнинг олдини олиш чораларини кўриш, техник хизмат кўрсатишнинг сифатини назорат қилиш керак

Кадрлар бошқаруви Сифатли маҳсулот ҳосил қилиш учун малакали кадрларни жалб қилиш ва уларнинг малакасини мунтазам ошириш корхона учун муҳим аҳамият касб этади. Меҳнат унумдорлигини ошириш мақсадида автоматлаштириш ва рақамли технологиялардан фойдаланиш мумкин. Ходимлар меҳнат қонунчилигига ва хавфсизлик стандартларига мувофиқ ишлашлари учун хавфсизлик чораларини кўриш зарур. Кадрлар бошқаруви жамоа ва корхонанинг юқори даражадаги меҳнат самарадорлигига эришишида муҳимдир. Бунинг учун мутахассисларни мунтазам ўқитиш ва уларнинг малакасини ошириш, янгидан-янги замонавий усуллар ва технологиялардан фойдаланишга ўргатиш лозим.

Маркетинг ва сотувни бошқариш Маркетинг стратегиялари корхона учун янги истеъмолчиларни жалб қилиш ва маҳсулотларга қизиқишни ошириш имконини беради. Мақсадли аудиторияни аниқлаш ва уларнинг эҳтиёжларига мувофиқ маркетинг стратегияларини ишлаб чиқиш орқали мижозлар базасини кенгайтириш мумкин. Савдо каналларини диверсификация қилиш, яъни анъанавий бозорлардан ташқаридаги электрон тижорат ва махсус органик маҳсулот дўконларидан фойдаланиш орқали сотувни ошириш имконияти пайдо бўлади. Мижозлар билан алоқада бўлиш, уларнинг талабларини ўрганиш ва маҳсулот сифатини яхшилаш орқали маҳсулотларнинг бозордаги талабини ошириш мумкин.

Ички назорат ва мониторинг корхона фаолияти самарадорлигини таъминлаш учун мунтазам равишда кўрсаткичларни таҳлил қилиш ва улар асосида қарорлар қабул қилиш муҳимдир. KPI ёки бошқа кўрсаткичлар орқали ишлаб чиқариш жараёнининг самарадорлигини баҳолаш ва келажакка мўлжалланган режаларни янгиллаб бориш мумкин. Жамоатчилик фикрини инобатга олиш, яъни корхона мижозлари, ҳамкорлари ва жамоатчилик фикрларига асосланган ҳолда фаолият юритиш, корхонанинг ижтимоий имижини яхшилайти ва уларнинг ишончини оширади. Бошқарув тизимини такомиллаштириш, мижозлар талабларига жавоб бериш ва корпоратив ижтимоий масъулиятни ошириш орқали корхона ўз ўрнини янада мустаҳкамлайди. Ушбу бошқарув йўналишлари органик сабзаот маҳсулотлари етиштирувчи корхоналарда юқори сифатли маҳсулот етиштириш ва бозорда рақобатбардош ўрин эгаллашга ёрдам беради.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкин Ўзбекистонда органик сабзаот етиштирувчи корхоналарнинг самарали бошқаруви уларнинг бозорда муваффақиятга эришишида асосий омилдир. Бозор талаблари ва корхонанинг ички имкониятларини чуқур таҳлил қилган ҳолда ишлаб чиқилган стратегиялар орқали юқори сифатли маҳсулот етиштириш ва унинг иқтисодий самарадорлигини ошириш мумкин. Бундай ёндашув билан фаолият юритиш орқали Ўзбекистоннинг органик маҳсулотлари халқаро бозорларда ҳам юқори рақобатбардошликка эришиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар

1. O'zbekiston Respublikasining Organik mahsulotlar to'g'risida qonuni Qonunchilik palatasi tomonidan 2021-yil 3-dekabrda qabul qilingan Senat tomonidan 2022-yil 17-martda ma'qullangan
2. Пешкова. А.В. Эффективность производства продукции органического сельского хозяйства//Автореферат дисс. на соиск. учен. степ. к.э.н. Москва-2013. С.
3. Харитонов. С.А. Организационно-экономические аспекты развития органического сельского хозяйства в России// Автореферат дисс. на соиск. учен. степ. к.э.н. Москва-2013. С.
4. С.Т.Искандаров Г.Садикова Қишлоқ хўжалигини барқарор ривожлантиришнинг асосий йўналишлари Miasto Przyszłości Kielce 2022
5. G.N.Sadikova Organik qishloq xo'jaligi bilan shug'illanuvchi tashkilotlar faoliyatida boshqarishning ahamiyati SCIENCE AND EDUCATION IN AGRICULTURE № 8, 2024
6. G.N.Sadikova THE POSSIBILITIES OF GROWING ORGANIC PRODUCTS IN OUR COUNTRY. INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY

PERMITTED DIMENSIONS OF VEHICLE DIMENSIONS AND MASS INDICATORS

USMONOV AZIZBEK XXX

Andijan Machine-building Institute,
Faculty of Transport and Logistics,
3rd-year student
+998999937328

Abstract: The article provides a summary of the permissible dimensions of vehicle dimensions and mass indicators, the main operational requirements for vehicles. Information about the movement of vehicles in the country is presented.

Key words: *mass, transport weight, dimensions, length of the base, impact force on the surface.*

Annotatsiya: *Maqolada avtomobil o'lchamlari va massa ko'rsatkichlarining ruxsat etilgan o'lchamlari, transport vositalariga qo'yiladigan asosiy operatsion talablar haqida qisqacha ma'lumot berilgan. Mamlakatlar kesimida transport vositalar xarakatlanish jarayoni to'g'risida fukrlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *massa, transport vazni, o'lchamlar, asosining uzunligi, sirtga ta'sir kuchi.*

Аннотация: *В статье даны краткие сведения о допустимых размерах, габаритах и массовых показателях транспортных средств, основных эксплуатационных требованиях к транспортным средствам. Представлена информация о движении транспортных средств по стране.*

Ключевые слова: *масса, транспортный вес, габариты, длина основания, сила удара по поверхности.*

All cars and road trains used on public highways must meet the requirements of size and mass limitations. Such requirements are established by law in all countries. For example, in the CIS countries, according to the state standard, the weight and dimensions are limited. The height of loaded cars should not exceed 3.8 m, and the width should not exceed 2.5 m.

The length of trucks with a saddle and one semi-trailer should not exceed 20 m, for trucks with two or more trailers, it should not exceed 24 m. Above is the limit of forces exerted on the road surface by the axis of trucks. Even for Samasval cars, the weight of the axle falling on the roads of group "B" should not exceed 65 kN (6.5 tk). In all countries of the world, taking into account the growing trends of cargo transportation by cars and road trains, efforts are being made to improve some border indicators. For example, in the USA, it is planned to increase the length of cars from 2.44 m to 2.59 m, and the

mass weight from 32.2 t to 56.7 t. 1989 of the Council of Ministers of the European Union.

According to the new standard for international transportation on March 14, the width of cars is 2.55 m, and for an auto-refrigerator with 45 mm side walls, it is 2.6 m. was established in 1993. It has been implemented since January 1.

New parameters of the mass and other dimensions of cars and motor trains have been developed. According to the design of this regulation, the mass weight of the single axle is 115 kN (11.5 tk), and the weight of the double axle is 180 kN (18 tk). Trains have a gross mass of 40 t, 180 kN (18 tk) for a single-axle vehicle and 250 kN (25 tk) for a three-axle vehicle, etc.

The main operational characteristics of cars include: dynamics, fuel economy, handling, stability, agility, smoothness of movement, capacity, strength, durability, suitability for maintenance and repair, increase - suitability for unloading operations.

The dynamics of the car is understood as the ability to move cargo and passengers at the maximum average speed possible under certain road conditions. The better the car's dynamics, the less time it takes to transport, and therefore the car's productivity is high, that is, it can transport a large amount of cargo or passengers over a certain distance in a given time unit. The dynamics of the car depends on its traction and braking characteristics. When the fuel economy of a car is called, it is understood the rational use of the fuel power that is burned for its movement.

Fuel economy is an extremely important operating characteristic, since fuel costs are the largest part of the total cost of ownership. The lower the fuel consumption, the lower the operating costs of the car. The carrying capacity of a car means the amount of cargo or the number of passengers it can carry at the same time. The capacity of trucks is related to its carrying capacity and internal dimensions of the body.

The capacity of passenger cars means the number of passengers moving at the same time. When the feature of the vehicle is suitable for loading and unloading (or getting off and getting off passengers), it means less labor and time spent on performing such operations. The controllability feature of the car is that it can change the direction of movement according to the position of its steering wheels. The controllability of the car has a significant impact on its level of traffic safety.

A vehicle's stability is its ability to resist buckling, skidding, and rolling. Vehicle stability is important in slippery road conditions and high-speed driving. The durability of the car is its ability to move in difficult road conditions and off-road (snowy or sandy banks, muddy areas). Smoothness of movement of the car is the fact that its body does not vibrate when moving at high speed on uneven roads. Durability is the ability of a vehicle to function

without breaks and breakdowns that require time to repair. Durability of a vehicle is the ability of its parts to function without rapid wear and tear.

The ultimate goal of the theoretical analysis of the operational characteristics of the car is to increase the productivity of the TV and reduce the cost of transportation, which together are the basis of the science of cargo and passenger transportation in cars. Cars with special designs that take into account different natural and climatic conditions, for example, can be adapted to northern (cold climate), southern (hot climate), tropical climate and other conditions. The load-carrying capacity is defined by the car's volumetric load-carrying capacity, the load-carrying capacity corresponding to 1m² of the surface of the underbody, the car's mass utilization coefficient and other parameters.

Conclusions: The permissible size and weight of a vehicle varies depending on the complete product or design of the vehicle, the manufacturer's specifications, the state's traffic laws and other factors. But, in general, the permissible size of the car (in important different forms) and mass indicators are as follows:

Dimensional Specifications: Length: The right rear side of the car (bumper to bumper) or the length of the rectangle is measured.

Width: The distance between neighbors, neighbors, or sides starting from the largest point of the vehicle.

Height: The distance between the top and bottom of the vehicle.

Weight Specifications: Gross: The total weight of the vehicle, full or empty. Axle weight: What percentage of the vehicle's total is for each axle (right and left). Tank Weight: How much weight a car can take in its tank. These figures are intended to provide general information about the vehicles, but the specifications of each vehicle may vary depending on the information released by the company. If you want to get information about a specific car, the official website of the car or other institutions that provide indicators will give you the information you need.

References:

1. Sohibjon o'gli, S. J. (2024). O 'ZBEKISTONDA INTELLEKTUAL TRANSPORT TIZIMINI RIVOJLANTIRISH. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 15(4), 9-14.
2. Rafiqjon o'g'li, R. R., & Zakirovich, N. I. (2024). ELEKTROBUSLARNI JORIY ETISHDAGI ENERGIYANING TEJALISHI. *MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH*, 4(39), 170-175.
3. Rafiqjon o'g'li, R. R. (2024). ANDIJON VILOYATI YO 'LOVCHI TASHUVCHI AVTOTRANSPORT KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO 'LLARI. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 2(4), 20-24.
4. Shavkatjon o'g, T. U. S., & Rafiqjon o'g'li, R. R. (2024). SERQATNOV KOCHALARDA TRANSPORT VOSITALARINI HARAKATINI TARTIBGA

SOLISH. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 2(4), 10-19.

5. Raximov, R. R., & Dexqonov, I. S. (2024). YO 'LOVCHILAR OQIMI VA YO 'LOVCHILAR OQIMINI O 'RGANISH USULLARI. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 2(4), 4-9.

6. Rafiqjon o'g'li, R. R., & Sohibjon o'gli, S. J. (2023). ANDIJON SHAHRIDA JAMOAT TRANSPORTI MUAMMOLARI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 10(6), 153-157.

7. Sohibjon o'gli, S. J., & Rafuiqjon o'g'li, R. R. (2023). TRANSPORT LOGISTIKASI TIZIMINI TASHKIL ETISHNING IQTISODIY AHAMIYATI. *TADQIQOTLAR. UZ*, 25(1), 79-83.

8. o'g'Li, R. R. R., & o'g'Li, S. J. S. (2023). *Logistika Tiziming Transport Toshqil Etuvchisi. Ta'Limdagi Zamonaviy Muammolar Va Ularning Ilmiy Yechlari*, 7 (7), 27-33.

9. Raximov, R. (2023). AVTOMOBILLARGA TEXNIK XIZMAT KO 'RSATUVCHI USTAXONASINI JORIY ERISH AFZALIKLARI. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(1), 280-290.

10. Raximov, R., & Daminov, D. (2023). Transport Vositalari Detallari Resurslarini Kompyuterda Hisoblash. *Modern Educational System And Innovative Teaching Solutions*, 2(2), 75-82.

INNOVATIVE
WORLD

SONLARDA RAMZIYLIKNING AKS ETISHI

Abdirayimov Anvarjon Oribjon o'g'li

University of Economics and Pedogogy

“Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim” kafedrası
assistent-o'qituvchisi.

Andijon davlat universiteti 3-bosqich doktoranti

Annotatsiya: Hozirgi kunda esa sonlar tobora mavhum va murakkab tushunchalar sifatida o'quv dasturidan ancha tashqariga chiqadigan hamda matematika sohasiga oid bo'lmagan fanlarda ham keng va xilma-xil fikrlarni ifodalovchi obyektga aylandi. Mazkur maqolada sonlarning ramziylik kasb etishi, ulardagi “sehrilik”, sonlarning madaniy o'rne haqida ma'lumotlar keltirilib o'tilgan.

Kalit so'zlar: raqam, ramziylik, mavhumlik, matematika, raqamli o'lchov, “sehrli” son, xalq og'zaki ijodi

Annotation: nowadays, however, numbers have become an object that goes far beyond the curriculum as increasingly abstract and complex concepts, and that expresses a wide and diverse range of ideas even in non-mathematical disciplines. This article contains information about the symbolic occupation of numbers, “magic” in them, the cultural role of numbers.

Keywords: number, symbolism, abstraction, mathematics, numerical measure, “magic” number, folk oral creativity

Bizni o'rab turgan olamning o'zi insondan tabiat qonunlarini tartibga sola bilishni talab qiladi. Aks holda, inson turli vaqtlarda va turli fasllarda yashay olmasdi. Bu narsalarni tartibga solish qobiliyati insonlarni hisoblash qobiliyatiga olib keldi. Bugungi kunda sanoq sistemalaridan foydalanishning yaxshilanganligi va ular bilan deyarli bog'cha yoshidanoq tanishishlik bugungi kundagi sanoq sistemasini tug'ma insoniy xususiyat deb o'ylashga sabab bo'ladi. Biroq bu mutlaqo to'g'ri emas. Til va yozuv sifatida sonlar bir necha rivojlanish bosqichlarini bosib o'tgan.

Xalqlar tarixi va madaniyatida sonlar har doim katta ahamiyatga ega bo'lgan. Raqamli o'lchovlarning ramziy ma'nolari qadim zamonlardan beri insonga hamroh bo'lgan. Etnolingvistik kuzatishlarga ko'ra, “inson tanasining o'zi barcha miqdoriy va fazoviy tasvirlarning prototipi va manbasi bo'lib xizmat qiladi. Turli xalq egalari tilida har xil sanoq tizimlari mavjud bo'lgan: besh xonali (5 barmoq), yigirma raqamli (barmoqlar va oyoq barmoqlari), o'nlik (ikki qo'lning barmoqlari)”.

Ma'lum bo'lishicha, qadim zamonlardan beri odamlar turmushda ayrim sonlarni qo'llashda turg'un an'analarni yarataganlar. Sonlar o'ylab topilgan ilk davrlardan to sanoq usullari takomillashgan hozirgi davrlargacha o'tgan vaqt ichida sonlar haqida xilma-xil tasavvurlar paydo bo'lgan, qanchadan qancha

magik qarashlar shakllangan. Inson tafakkurining eng buyuk kashfiyotlaridan biri bo'lgan birlik sanoq usuli qadimgi odam uchun katta hodisa hisoblangan. Hozir hatto boshlang'ich sinf o'quvchisi tezda aytib beradigan to'qqizta raqamning paydo bo'lishi uchun esa aslida juda uzoq vaqt zarur bo'lgan. Shuning uchun ham birlik raqamlar haqidagi qadimiy tasavvurlar xalqimiz xotirasida uzoq vaqtlardan buyon saqlanib qolgan. Keyinchalik xalq ijodiyotida, kundalik turmushda qo'llaniladigan an'anaviy sonlar paydo bo'ldi. Bu g'aroyib xususiyatli sonlar jahonning barcha xalqlari madaniyatida, milliy mentalitetida, lisoniy ongida, hatto folklorida mavjud. "O'zbek xalq og'zaki ijodiyotida o'ziga xos an'anaviy badiiy silsila sifatida qo'llaniladigan uch, to'rt, besh, yetti, to'qqiz va qirq raqamlari ana shunday tafakkur mo'jizalari hisoblanadi".

Sonning milliy-madaniy xususiyatlariga ma'lum chegara qo'yish, ularni alohida ajratib olish til imkoniyatlarini cheklab qo'yadi. Chunki sonlar har bir xalqning mental ko'rsatkichlari, milliy urf-odatlar, til xususiyatlaridan kelib chiqib, ramziylik kasb etadi, lisonda akslanadi.

Demak, ramziylik kasb etuvchi sonlar lisonda "sehrli" sonlar nomi ostida birlashtirilsa-da, milliy ong, madaniy tafakkur, xalqona urf-odat, udumlar natijasida, shuningdek, tilda mavjud shevalar, leksik farqlar, fonetik, etimologik o'zgarishlar ma'lum guruhlariga, turlarga ajratishga sabab bo'ladi, bu esa har bir sonni alohida o'rganish zaruratini taqozo etadi.

O'zbek tilida "sehrli" son deyilganda, asosan, folklordan kelib chiqib, uch, besh, yetti, to'qqiz, qirq sonlari nazarda tutiladi, lekin bu mutlaqo to'g'ri emas. Bunday biryoqlama qarash til imkoniyatlarini cheklaydi, sonning madaniy maydonini qisqartiradi. Vaholanki, milliy madaniyatimizga, so'zlashuv nutqimizga, folklor asarlarga, shevalarga, urf-odat va udumlarimizga e'tibor qaratilsa, ko'plab sonlarda, xususan, birlik sonlarning deyarli barchasida xalqona ramziylik aks etganini ko'rish mumkin. Ular tarixiy rivojlanish davomida turli fonetik, leksik, morfologik o'zgarishlarga uchragan. Shunday ekan, sonlarni etimologik jihatdan tadqiq etish, ularning milliy-madaniy asoslarini o'rganish ularni yanada osonroq tushunishga, sonlarda yashiringan milliy ruhni anglashga imkon beradi.

Adabiyotlar:

1. Бидерманн, Г. Энциклопедия символов. – М.: Просвещение, 2007.
2. Jo'rayev M. O'zbek xalq ertaklarida sehrli raqamlar. – Toshkent, 1991.
3. Қутлиева М. Рақамларда тақдирлар. – Т.:Янги аср авлоди, 2016.
4. Жумаева С. Ўзбек мумтоз шеъриятида рақам рамзлари ва уларнинг маъно талқини (XII-XV асрлар). "Фан" нашриёти. – Тошкент, 2010.

TILSHUNOSLIKDA “KONSEPT” TUSHUNCHASINING O’RNI VA AHAMIYATI

Umarova Zilolaxon Ulmasboyevna

“University of economics and pedagogy” NOTM

Maktabgacha ta’lim va boshlang’ich ta’lim kafedrasi assistent-o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “konsept” tushunchasining lingvistik va madaniy o’rni tahlil qilingan. Konsept xalqning tarixiy, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarini aks ettiruvchi kognitiv birlik sifatida lingvokulturologik va lingvokognitiv yondashuvlar asosida o’rganiladi. O’zbek xalqining “mehmon” va “oriyat” kabi konseptlari orqali milliy meros va madaniyatni anglashda muhim xulosalar chiqarilgan. Maqolada konseptlar til va madaniyat o’rtasidagi aloqani chuqurroq o’rganish imkonini beruvchi nazariy asos sifatida talqin etiladi.

Kalit so’zlar: konsept, lingvokulturologiya, lingvokognitiv yondashuv, mehmon, oriyat, milliy meros.

Аннотация: В данной статье анализируется понятие концепта с лингвистической и культурной точек зрения. Концепт рассматривается как когнитивная единица, отражающая исторические, социальные и культурные ценности народа, на основе лингвокультурологического и лингвокогнитивного подходов. На примерах узбекских концептов «мехмон» и «орият» раскрывается значение концептов для понимания национального наследия и культуры. В статье концепты трактуются как теоретическая основа для глубокого изучения связи между языком и культурой.

Ключевые слова: концепт, лингвокультурология, лингвокогнитивный подход, мехмон, орият, национальное наследие.

Abstract: This article analyzes the concept of “concept” from linguistic and cultural perspectives. The concept is studied as a cognitive unit reflecting the historical, social, and cultural values of a nation through linguocultural and cognitive-linguistic approaches. Using Uzbek concepts such as “mehmon” (guest) and “oriyat” (honor), the study highlights the importance of concepts in understanding national heritage and culture. The article presents concepts as a theoretical foundation for exploring the relationship between language and culture in depth.

Keywords: concept, linguoculture, cognitive-linguistic approach, mehmon, oriyat, national heritage.

Bugungi kunda tilshunoslik va madaniyatshunoslikning tutashgan nuqtalarini o’rganish dunyo miqyosidagi ilmiy tadqiqotlarning dolzarb yo’nalishlaridan biriga aylangan. Til faqatgina aloqa vositasi bo’lib qolmasdan, inson tafakkuri, madaniy qadriyatlari va ijtimoiy xotirasining ko’zgusi sifatida ham muhim o’ringa ega. A.N. Babushkinning ta’kidlashicha, til “insonning

madaniy va ijtimoiy tajribasini uzviy birlashtiruvchi vositadir"[1]. Shu nuqtai nazardan, "konsept" tushunchasi lingvistik tadqiqotlarda alohida ahamiyat kasb etib, til va madaniyatni o'zaro bog'lovchi nazariy asos sifatida o'rganilmoqda.

Konsept inson tafakkurida shakllangan va til vositasida ifodalangan mazmunli birlik bo'lib, unda xalqning madaniy, tarixiy va ijtimoiy qadriyatlari mujassam etilgan. Bu tushuncha lingvokulturologiya, kognitiv tilshunoslik va madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan keng tahlil qilinadi. E.S. Kubryakova konseptni "inson ongining dunyo haqidagi bilimlarini tizimlashtiruvchi va til orqali ifodalaydigan asosiy birlik"[2] deb ta'riflagan. Ushbu ta'rif konseptni inson tafakkurining murakkab kognitiv jarayonlarini o'rganishda nazariy asos sifatida qabul qilish imkonini beradi. Konseptlar nafaqat tilning leksik va semantik qatlamida, balki xalqning tarixiy xotirasi va madaniy mazmunida ham aks etadi.

O'zbek xalqining boy ma'naviy merosi, urf-odatlar va an'analari konseptlar tizimida o'z ifodasini topgan. Masalan, "mehmon", "oriyat" kabi konseptlar xalqning dunyoqarashi va ijtimoiy qadriyatlarini anglashda muhim manba hisoblanadi. Ushbu konseptlar xalqning milliy tafakkuri, tarixiy tajribasi va madaniy kodlarini o'zida aks ettiradi. Xalqning tilida aks etgan bu kabi konseptlar lingvokulturologik tahlillar orqali chuqur o'rganilishi lozim.

"Mehmon" konsepti o'zbek xalqining mehmondo'stligi, insonlarga nisbatan hurmat va ehtirom kabi qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim birlikdir. Mehmonni yuksak darajada kutib olish, unga hurmat bilan xizmat qilish kabi an'analari o'zbek xalqining madaniy xotirasida chuqur ildiz otgan. Ushbu konsept orqali xalqning ijtimoiy hayotidagi o'zaro munosabatlar va qadriyatlar tizimi yoritiladi.

"Oriyat" konsepti esa milliy sharaf, mas'uliyat va hurmatni ifoda etuvchi birlik sifatida alohida o'rin tutadi. Bu konsept o'zbek xalqining jamiyatdagi ijtimoiy normalarga nisbatan mas'uliyatli yondashuvi va oila hamda jamiyat oldidagi burchlarini anglashini aks ettiradi. Ushbu konseptni lingvokulturologik va lingvokognitiv yondashuv asosida tahlil qilish xalqning ma'naviy qadriyatlarini yanada chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Tilshunoslikda konseptning nazariy asoslari lingvokognitiv va lingvokulturologik tadqiqotlar doirasida keng o'rganiladi. A.N. Babushkin konseptlarni xalqning ijtimoiy-madaniy tajribasini aks ettiruvchi til birliklari sifatida talqin etgan bo'lsa, E.S. Kubryakova konseptni inson tafakkurining asosiy kognitiv birligi sifatida ko'rib chiqadi. Ushbu tadqiqotlarda konsept nafaqat tilshunoslikning nazariy kategoriyasi, balki ijtimoiy va madaniy hodisa sifatida ham o'rganiladi.

O'zbek tilshunosligida konseptga oid tadqiqotlar asosan milliy-madaniy xususiyatlarni o'rganish, xalqning madaniy xotirasi va tarixiy tajribasini lingvistik jihatdan tahlil qilishga qaratilgan. Masalan, Xatamova M. konseptni "inson ongida mavjud bo'lgan bilim, tajriba va madaniy xotira yig'indisi"[3]

deb ta'riflagan. Yo'ldoshev B. esa konseptni "milliy madaniyat va tilni birlashtiruvchi universal birlik" [4] sifatida tasvirlaydi.

Konseptning lingvokulturologik o'рни madaniyat va tilning o'zaro bog'liqligini chuqurroq o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi. Lingvokulturologiya nazariyasiga ko'ra, har bir xalqning tili uning madaniyatini aks ettiruvchi asosiy manbadir. Shu bois, konseptlar xalqning tarixiy va madaniy xotirasini o'zida mujassam etadi.

Misol uchun, o'zbek tilidagi "mehmon" konsepti xalqning mehmondo'stlik, insonparvarlik va hurmat kabi qadriyatlarini yoritib beradi. "Oriyat" konsepti esa milliy o'zlikni, jamiyatlardagi mas'uliyat va sharaf tuyg'usini aks ettiradi. Ushbu konseptlarni o'rganish orqali xalqning madaniy dunyoqarashini va ijtimoiy qadriyatlarini anglashga yo'naltirilgan nazariy va amaliy tadqiqotlarni amalga oshirish mumkin.

Konsept haqidagi mazkur fikrlar bir-birini to'ldirib, konseptning lingvokulturologik va lingvokognitiv tadqiqotlar uchun nazariy asos sifatidagi ahamiyatini tasdiqlaydi. Babushkin va Kubryakova konseptni umumiy nazariy jihatdan yoritib bergan bo'lsa, Xatamova va Yo'ldoshev milliy tilshunoslik nuqtai nazaridan o'ziga xos yondashuvni taklif qilgan. Ularning tadqiqotlari konseptni xalqning madaniy va tarixiy xotirasini o'rganishda mustahkam poydevor sifatida foydalanishga imkon beradi.

Xulosa o'rnida, konseptning kognitiv va madaniy xususiyatlarini birgalikda o'rganish lingvistik tadqiqotlar samaradorligini oshiradi. Ayniqsa, o'zbek xalqining "mehmon" va "oriyat" kabi konseptlarini tahlil qilish orqali milliy qadriyatlarni yosh avlodga yetkazish va madaniyatimizni saqlashda muhim yutuqlarga erishish mumkin. Bu yondashuvlarni yanada chuqurlashtirish va boshqa xalqaro tadqiqotlar bilan taqqoslash ilmiy sohaga katta hissa qo'shadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка.- Воронеж, 1996.
2. Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. / Вопросы когнитивной лингвистики. –2004.
3. Xatamova M. O'zbek madaniyatining konseptual va lingvokulturologik xususiyatlari. Toshkent: Fan, 2009.
4. Yo'ldoshev B. O'zbek tili va madaniyati: lingvistik tadqiqotlar. Toshkent: O'qituvchi, 2005.
5. Sharifov R. Til va madaniyat: Lingvokulturologiya nazariyasi. Toshkent: Akademiya, 2002.

Xolmatova Muhayyo Abdug'opporovna

Kokand Universiteti Andilon filiali

Tillarni o'qitish kafedrası asistenti

Annotatsiya: Qo'shma gap tarkibidagi sodda gaplarning o'zaro semantik munosabati ikki xil bo'ladi. Bir xil o'rinlarda qo'shma gapni tashkil etgan sodda gaplar bir-biriga mazmunan tobe bo'ladi, ularning biri ikkinchisini izohlaydi, to'ldiradi.

Kalit so'zlar: gap, uslubiyat, sodda gap, qo'shma gap, semantika, bog'langan qo'shma gap

Аннотация: семантические отношения между простыми предложениями в составном предложении бывают двух типов. Простые предложения, образующие составное предложение на одних и тех же местах, подчинены друг другу по содержанию, одно из которых интерпретирует, дополняет другое.

Ключевые слова: предложение, методология, простое предложение, составное предложение, семантика, составное предложение

Annotation: the semantic relationship between simple statements in a compound sentence will be two different. Simple sentences that form a compound sentence in the same places are subject to each other in content, one of them interprets the other, fills.

Keywords: sentence, methodology, simple sentence, compound sentence, semantics, linked compound sentence

Qo'shma gap sodda gap bilan mustahkam bog'langan, biroq undan ham struktur, ham uzatilayotgan axborot miqdori va sifati nuqtayi nazaridan farqlanuvchi sintaktik qurilma. Shu bois qo'shma gapning umumiy lisoniy mohiyati uning sodda gap bilan o'zaro munosabatida ochiladi. Lisoniy struktura jihatidan qo'shma gapning sodda gapdan farqi ma'lum darajada ravshan. Aniqrog'i, sodda gapda shakllangan kesim bitta bo'lsa, qo'shma gapda u birdan ortiq bo'ladi va birdan ortiq sodda gaplarning mazmun hamda grammatik jihatdan birikuvidan tashkil topadi.[1] Misollar:

- 1. Men sizni bilaman, siz bunday qilmaysiz. (Oyb.).**
- 2. Nima qilasan, qishloqqa qaytasanmi? (Oyb.).**
- 3. Dunyoda nima ko'p - kulgu ko'p. (Oyb.).**
- 4. Bilamanki, sodda barmoqlaring tilla uzuk taqmagan. (Uyg'un.).**
- 5. Majlisda ko'riladigan masalalarning muhim tomoni shundaki, unda cho'l yerlarni suvga serob qilish masalasi muhokama qilinadi.**

Ko'rinadiki, 1-gapda *bilaman* va *qilmaysiz*, 2-gapda *qilasan* va *qaytasanmi*, 3-gapda *ko'p* va *ko'p*, 4-gapda *bilaman* va *taqmagan*, 5-gapda *shundaki* va *muhokama qilinadi* kabi har bir gapdagi birdan ortiq kesim sintaktik qurilmaning qo'shma gapligini ta'minlovchi muhim asoslardan biri.

Kesimlarning birdan ortiqlikidan tashqari, har bir qo'shma gapda ifodalanayotgan birdan ortiq fikr, axborotning o'zaro zich munosabati, gaplararo grammatik taqozo etuvchilik hamda intonatsion yaxlitlik kabilar ham bu sintaktik qurilmalarning qo'shma gapligini ta'minlaydi. Kommunikativ nuqtayi nazardan sodda gap bir fikrni, axborotni uzatish vazifasini bajarsa, qo'shma gapda birdan ortiq hukm o'z ifodasini topgan bo'ladi. Shuningdek, bu alohida axborotlar asosidagi munosabat ham qo'shma gapda qaysidir darajada bo'rtib turadi. Masalan: ***"Jahongir keldi. Men shu ondayoq jo'nadim"*** gaplarida ifodalangan fikrlar bir-biriga o'zaro bog'liq bo'lib, gaplarning biri ikkinchisini taqozo etadi. Bu jihatdan ular *"Jahongir keldi va men shu ondayoq ketdim"* gapidan ajralib turadi.

Qo'shma gap ikki va undan ortiq sodda gaplarning birikmasidan tuziladi. Sodda gaplarni biriktirib, qo'shma gap hosil qilishda turli vosita va usullardan foydalaniladi. Yordamchi so'zlar (bog'lovchilar, ko'makchilar, yuklamalar), bog'lovchi vazifasidagi so'zlar (nisbiy so'zlar, ayrim so'zlarning leksik ma'nolari), turli qo'shimchalar (shart fe'li qo'shimchasi, ravishdosh va sifat-dosh qo'shimchalari ayrim kelishik qo'shimchalari v. b. lar), intonatsiya, gaplarning o'rinlashishi—sodda gaplarni bir-biriga biriktirib, qo'shma gap hosil qiluvchi vositalar hisoblanadi.[2] Tarkibidagi sodda gaplarning o'zaro semantik, grammatik intonatsion aloqalari va bog'lanish texnikalariga ko'ra, qo'shma gaplar uch guruhga bo'linadi:

- 1. Bog'langan qo'shma gaplar.**
- 2. Ergash gapli qo'shma gaplar.**
- 3. Bog'lovchisiz qo'shma gaplar**

Qo'shma gap tarkibidagi sodda gaplarning o'zaro semantik munosabati ikki xil bo'ladi. Bir xil o'rinlarda qo'shma gapni tashkil etgan sodda gaplar bir-biriga mazmunan tobe bo'ladi, ularning biri ikkinchisini izohlaydi, to'ldiradi. Bunday semantik munosabat ergashgan qo'shma gaplarda, bog'langan qo'shma gaplar va bog'lovchisiz qo'shma gaplarning ayrim turlarida uchraydi:

1) Sabab-natija ma'nosi:

O'tov ichi juda isib ketdi va men shamollagani tashtsariga chitsdim. (Lerm). Harom o'lgur ot nihoyatda asovedi, bir tarzi o'rgatganimda, olib sochdiyu, kalaskani chuqurga tiqdi, o'zim kalaskaning tagida qoldim. (A. Q.)

2) Zid qo'yish:

Gulsumbibi qizini quchoqlab qichqirdi, lekin Gulnorning yarim ochiq ko'zlarida hayot so'ngan edi. Ariqlar qazidik—yovlar quritdi.

3) Umumiy bir bo'lakning ma'nosini izohlash:

Daraxtlar pakana, mevasi mo'l va yirik, lekin hali deyarli hammasi ko'mko'k. (O.) Ikki yoshlik o'tdi boshingdan: Unisi—xor, bunisi—bahor. (S. J.)

Demak, yuqoridagi kabi qo'shma gaplarda umumiy bir fikrni ifodalash bilan birga, qo'shma gap tarkibidagi sodda gaplar o'zaro mazmunan yaqin aloqada bo'ladi.

Qo'shma gapni uyushiq kesimli sodda gapdan, sodda va qo'shma gap orasidagi uyushgan gapdan farqlash lozim. Uyushiq kesimli sodda gap egasi bitta, bitta umumiy (Pm)ga ega bo'lgan birdan ortiq kesimdan tashkil topgan gap. Misollar:

- 1. Jamshid o'qir, yozar va chizar edi.**
- 2. Do'kondorlar do'konlarini ochib, mudrab o'tirishardi.**
- 3. Qushlar tinimsiz chug'urlashar va charx urishar edi.**

Uyushgan gap esa, aytilganidek, birdan ortiq egaga, shuningdek, bitta umumiy (Pm)li birdan ortiq kesimga ega bo'lgan gap. Misollar:

- 1. Bahor kelar, dala ishlari qizib ketar edi.**
- 2. Jamshid o'qir, Jahongir yozar, Isroil esa chizar edi.**
- 3. Do'kondorlar savdoga chorlab, attorlar esa mollarini maqtab o'tirishardi.**

Qo'shma gap esa har biri o'z (Pm)ga ega bo'lgan birdan ortiq kesimdan tashkil topadi:

- 1. Jamshid o'qirdi, Jahongir yozardi, Isroil esa chizardi.**

Substansial yondashuvda bir egali, lekin birdan ortiq kesimli gap ham qo'shma gap sifatida qaraladi. Chunki har bir kesimda shaxs-son, zamon, tasdiq-inkor, modallik (kesimlik) ma'nolari birdan ortiq ifodalanadi. Bu esa semantik nuqtayi nazardan ularning har birida alohida axborot mavjudligidan dalolat beradi.

Bog'langan va bog'lovchisiz qo'shma gaplarning, tarkibida o'z egasi va mustaqil formadagi kesimi bo'lgan sodda gaplardan tarkib topgan ko'rinishlarining qo'shma gap ekanligi shubhadan holidir:

Daraxtlar pakana, mevasi mo'l va yirik, lekin hali deyarli hammasi ko'm-ko'k. (Oybek)

Yozning miya qaynatuvchi qizg'in kunlari o'tgan, kuzning g'amgin chuchmal havolari oxirlangan. (S.A.)

Sodda va qo'shma gaplarni farqlashda qiyinchilik tug'dirgan holat shundan iboratki, ba'zi bir sintaktik konstruktsiyalarning tarkibida faqat bir ega-subyekt bo'lishiga qaramay, qo'shma gap sanaladi, chunki bu xil konstruktsiyani tashkil etgan qismlarning ham grammatik, ham semantik jihatdan o'ziga mustaqil ekanligi ko'rinib turadi; bu xil konstruktsiyani tashkil etgan qismlarning har biri ma'lum fikr tugalligini ifodalaydi, ularning predikativlik va modallik xususiyatlari bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Sayfullayeva R.R., Mengliyev B.R., Boqiyeva G.H., Qurbonova M.M., Yunusova Z.Q., Abuzalova M.Q. Hozirgi o'zbek adabiy tili. O'quv qo'llanma. - T., «Fan va texnologiya», 2009. - 416 b.
2. Абдурахмонов Ф. Қўшма гаплар классификацияси // Ўзбек тили ва адабиёти масалалари. — 1980.
3. Ўзбек тили грамматикаси. II том. Синтаксис. – Тошкент: Фан, 1976.

ANALYSIS OF SEMANTIC AND LINGUOCULTURAL FEATURES OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS

Kayumova Adiba Lazizovna

University of Exact and Social Sciences

Specialty "Foreign Language and Literature"

Second-year master student

Rakhmanova Azizakhon Abdugafurovna

Tashkent Pharmaceutical Institute

Associate professor of

the Department of Uzbek Language and Literature

Abstract. The given article examines the semantic and linguocultural features of English and Uzbek proverbs, focusing on their meanings, functions, and cultural connotations. Proverbs serve as a reflection of the worldview, values, and traditions of a community, and their analysis reveals significant linguistic and cultural differences and similarities. By comparing English and Uzbek proverbs, the study highlights how shared human experiences are expressed differently due to unique historical and social contexts. The findings contribute to a deeper understanding of cross-cultural communication and linguistic diversity.

Key Words: *proverbs, semantics, linguocultural analysis, English, Uzbek, cross-cultural communication, linguistic diversity.*

Proverbs translation has always been a challenging task. Every community is unique, with its own internal structure and ideals, which are represented in its language, including proverbs. Proverbs may be found practically wherever on the planet. A proverb is a brief, well-known idiom that expresses a general truth or piece of advice. Origin: Old French "proverb," from Latin "proverbium," from "pro" (put out) + "verbum" (word). Disraeli stated the following about the importance of proverbs: "Proverbs cover a broad spectrum of human experience; they incorporate all of life's hues; they are frequently exquisite strokes of genius; they delight with their airy sarcasm or caustic satire, the luxuriance of their humor, the playfulness of their turn, and even the elegance of their imagery and tenderness of their sentiment. They provide a deep insight into home life and reveal for us the heart of man in all of his many situations; a regular review of proverbs should be included in our readings; and, while they are no longer ornaments of conversation, they have not ceased to be treasures of thought ". We know that proverbs have diverse cultural roots, ethnicities, and geographic locations. We cannot comprehend their full meanings and ramifications until we have a sufficient understanding of English cultural roots. When translating proverbs, we must

first address the linguistic and cultural differences. Not only the content, form, and eloquence of the proverb should be translated, but also the ethnic and regional qualities. Only in this manner will we be able to appropriately translate the proverbs.¹

We will primarily introduce four translation approaches, based on the diverse qualities of proverbs: literal translation, free translation, substitution translation, and a mix of literal and free translation: We must transl form of translation. Some English and Uzbek proverbs share the same form and meaning, and these English proverbs come from a variety of cultural origins. They are simple to comprehend for the readers. We can actually interpret these proverbs while translating them. This method preserves the original proverb's shape and content while also making it understandable to readers. Most importantly, accurate translation allows English proverbs to be transplanted into Uzbek society ate proverbs literally using literal translation, which is a common.²

We're all aware that English proverbs employ a variety of novel expressive techniques and parallels. We may use Uzbek to introduce these new expressive ways and comparisons. Finally, these English proverbs will contribute to the enrichment of Uzbek culture and language. Now we will give some proverbs with two kinds of translation methods of proverbs: literal translation, combination of literal and free translation, free translation - the first one is free translation and the second one is literal translation.

1. *Sour grapes can never make sweet wine. Nordon uzumdan hech qachon shirin musallas chiqmas.*

2. *Barking dogs seldom bite. Huradigan itlar kamdan-kam qopadi.*

We can see from the example above that literal translation can maintain the vivid comparison of the original adage. It not only makes things easier to grasp, but it also has the potential to improve our Uzbek language and culture. Every nation has its own distinct culture.³ As a result, each country's customs, experiences, and observations are unique. Our Uzbek people are unfamiliar with the similarities in English proverbs since they have some distinct historical events and cultural backgrounds. If we translate them literally with explanations or footnotes, the translation may convey the actual meaning of the original proverb, but it loses the features of proverbs—concise language, precise structure, brief form, and so on.

Meanwhile, we haven't been able to discover an equivalent Uzbek proverb to translate it, we should use free translation method. For example, — *Fire, Set the Thames on//*. If we translate it literally like this, '*fire, set the Thames on*', it is very difficult for our Uzbek people to understand it. We know, *The Thames* is situated in the England and English people connect this

¹ Taylor A. The Proverb. — Harvard University Press, 1985, 234 p.

² Qosimova N. Zamonaviy Lingvistika Nuqtai Nazaridan Paradigmalarning Mohiyati va Ularning Ko'chish Sabablari. — Bukhara, 2022, — Retrieved from https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/5808

³ Trench C. On the Lessons in Proverbs. — Redfield, New York, 1853, 157 p.

proverb with their river, but if Uzbeks want to express such situation, they cannot use this river. So they can translate it as their culture — *Epchil xotin qor qalab qozon qaynatar*||. Substitution translation, which means we use the Uzbek proverb with the same meaning to translate English proverb. We all know that human culture has much in difference, but also has much in common.

Proverbs are produced in people's working and daily life.⁴ Therefore, human being's experience and observation have much in common, which are reflected on proverbs. Many English and Uzbek proverbs have the same meaning, connotation and persuading way.⁵ In this situation, we should translate them by substitution translation. For example, '*Wall have ears*', which has the same meaning and connotation with the Uzbek proverb, '*Devorning ham qulog'i bor*', so we should choose substitution translation method.

There are many proverbs denoting senility and youth, for example, English proverb: *Children and fools tell the truth*. Uzbek proverb: *Bola aldamaydi yoki Mastlik rostlik. Calf love, half love; old love, cold love → Yoshlikdagi sevgi — yarim sevgi, qarilikdagi sevgi — sovuq sevgi; Sevgining bahori bilan shodlanma, Yoz-u qishi ham bordir*. When translating English proverbs about senility and youth, we run into the dilemma that some of them have intricate historical and cultural roots. If we use the literal translation approach, we may represent the proverb's literal meaning, but not the original proverb's connotation; if we use the free translation method, the vivid comparison will be lost, even if the connotation is clearly expressed. In this case, we should combine literal and free translation to translate proverbs.⁶

This style allows the translation to convey both the literal and connotative meanings of the underlying proverb. For example, *Rule youth well, for age will rule itself*→ *Yoshlikni yaxshi boshqaring, qarilik o'zini o'zi boshqarar; Yoshlikda hunar olgan, Qarigach, ishga solar*.

In Britain, people hold a religious view that cat has strong life power, because when people throw it down from a high place, the cat can stand firmly on the floor without being injured. Moreover, cat is very clever and flexible, so it is difficult to kill it. So people use the proverb '*A cat has nine lives*' to imply people who have strong life power or people who can escape from dangerous situation easily.⁷

However, in Uzbekistan, our Uzbek people do not know the story. If we translate this proverb literally like this, '*the cat has nine lives*', it is very difficult for our Uzbek people to understand the connotation of the proverb; if

⁴ Otabekovna S., Ibragimovna G. Expression of Ethnic and Cultural Identity in English and Uzbek Proverbs. — Tashkent, 2022, P. 171-175.

⁵ Zokirova N. Interpretation of Concepts of Human Dignity by Heroes in Utkir Khoshimov's Works. — Berlin, 2021, — <https://doi.org/10.47494/mesb.2021.11.468>

⁶ Khakimova K. The Subject and Place of Toponymics in the System of Sciences. — Tashkent, 2020.

⁷ Khaydarova L. Main Approaches to Communicative Language Teaching. —Tashkent, 2022, P. 257-261.

we translate it by free translation like this, '*Ayolning joni qirqta bo'ladi*', it is easy for our Uzbek people to understand the connotation of the proverb, while it is very difficult to understand why English people compare cat with people having strong life power. In this situation, we should translate it by combination of literal and free translation like this, '*cat has nine lives, a woman has forty lives*', which will make the translation keep both its literal meaning and connotation.

Finally, proverbs are extremely difficult, if not impossible, to translate since they are intimately related to the cultural and social framework of the culture in which they are created.⁸ Translator training and translation courses at universities and colleges might benefit from proverb research. Such research might aid translation students in developing suitable translation procedures for proverbs, an area where languages differ significantly. People – an excellent educator, people – a teacher. Nonetheless, further study into proverbs is required. The comparison of proverbs from different countries reveals how much these people have in common, which leads to a greater understanding and reconciliation. Proverbs represent the people's extensive historical experience, as well as concepts linked to work, lifestyle and culture of people. Correct and proper use of proverbs gives speech its uniqueness and expressiveness. In its most basic form, a proverb is an old statement that imbues wisdom with fresh enthusiasm.

THE LIST OF USED LITERATURE

1. Kirkman A. Some Additional Aspects of Semantic Indefiniteness of Proverbs. – New York, 1999.
2. Lauhakangas O. Use of Proverbs and Narrative Thought. – Helsinki, 2004.
3. Lyons J. Introduction to Theoretical Linguistics. – Cambridge, 1968.
4. Maslova V. Introduction to linguoculturology. – Moscow, 1997.
5. Mehmonova Y. Lexico-Grammatical Resources of Functional Equivalence in the Translation of Texts from English into Uzbek. – Tashkent, 2022, P. 349-353.

⁸ Ilhomovna M. John Steinbeck's "The Winter of Our Discontent": Interpretation of the Character and the Image of the Writer. – Tashkent, 2020, P. 18-20.

INGLIZ TILIDAGI MODAL FE'LLAR BO'YICHA SEMANTIK QARASHLAR VA ULARNING O'ZBEK TILIDAGI MUQOBILLARI

Abduxalimov Abdulaziz Abdumutal o'g'li

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti
"Xorijiy til va adabiyot" mutaxassisligi
Ikkinchi bosqich magistranti

Jalolova Shaxnoza Muhamadjanovna

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Annotatsiya: Mazkur maqola ingliz tilidagi modal fe'llarning semantik xususiyatlarini tahlil qilishga hamda ularning o'zbek tilidagi muqobillarini aniqlashga bag'ishlangan. Modal fe'llar – bu muloqotda gaplovchi maqsadi, munosabati va ehtimolini ifodalashda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqot davomida modal fe'llarning o'zbek tilidagi ekvivalentlari faqat grammatikaga bog'liq bo'lmay, balki muloqot ma'nosi va pragmatik maqsadlarni hisobga olish zarurligi ta'kidlangan. Ingliz va o'zbek tillari orasidagi lingvistik tafovutlar tufayli ba'zi modal fe'llar bir nechta o'zbekcha so'z yoki iboralar orqali ifodalanishi mumkinligi ko'rsatilgan. Maqola lingvistika va tarjimashunoslik sohasidagi tadqiqotchilar, shuningdek, ingliz tilini o'rganuvchilar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: modal fe'llar, semantika, tarjima, o'zbek tili, ingliz tili, lingvistik tafovutlar.

Ehtimol, ingliz tilida modallik kategoriyasidan ko'ra tarjima jarayonida ko'proq qiyinchilik tug'diradigan boshqa leksik-grammatik kategoriya yo'qdir, u so'zlovchining voqelikka munosabatini ifodalovchi keng kategoriyadir. U asosan mayl shakllari, modal fe'llar va ularning ekvivalentlari hamda modal so'zlar bilan ifodalanishi mumkin. Tilda modallik juda muhim rol o'ynaydi. Modallik so'zlovchining gap mazmuniga munosabatini va gapning o'zini voqelikka munosabatini aks ettiruvchi grammatik kategoriyadir. Bu subyektiv munosabat turli vositalar, so'zlar va frazeologik birliklar, kayfiyat, so'z tartibi va hatto intonatsiya bilan ifodalanishi mumkin. Ingliz tilida modal fe'llar faqat modal ma'noli fe'llarga tegishli bo'lgan xususiyatlarning mavjudligi bilan ajralib turadigan maxsus guruhga ajratiladi⁹.

Modal fe'llar ko'p ma'no ottenkalarini o'zida aks ettiradi, ya'ni: imkoniyat va imkonsizlik, zaruriyat va majburiyat, ehtimollik, shubha, ishonch, istalganlik, ruxsat va taqiq." Binobarin, agar tarjimon modal ma'nolarni va ularning ottenkalarini e'tibordan chetda qoldirsa, u tarjimani qashshoqlashtiradi, uni hissiy bo'yoqdan mahrum qiladi va eng yomoni, shunchaki ma'noni buzadi." Modal fe'llar grammatika darsliklarida batafsil

⁹ Swift J. Gulliver's Travels. – M., 1979, 300 P.

tavsiflanganligi sababli, keling, yangi tarjimon uchun qiziqarli bo'lishi mumkin bo'lgan modal fe'llardan foydalanishning ba'zi holatlarini ko'rib chiqamiz¹⁰.

Tilshunoslikda modallik kategoriyasining qamrovi g'oyat keng bo'lib, muloqotning serqirra jihatlarini aks ettiruvchi tadqiqot obyekti sanaladi. Modallik tushunchasi so'zlovchining aytilayotgan so'z mazmuniga, voqelikka bo'lgan munosabatini ifodalovchi ma'no kategoriyasi sifatida talqin etiladi. Bunda obyektiv voqelik so'zlovchi ongida aks etib, u o'z munosabatini turli semantik kategoriyalar vositasida ifodalaydi. Modallik kategoriyasi leksikologiya, frazeologiya, so'z yasalishi, morfologiya va matn tilshunosligida keng qo'llaniladi.

Ingliz tilidagi modal fe'llar semantikasi va ularning O'zbek tilidagi muqobillari mavzusida modal fe'llarning ma'no jihatidan qanday tarjima qilinishi va ular qanday qo'llanilishi haqida tushuntirish quyidagi misollar bilan beriladi:

Modal fe'llar va ularning asosiy semantik funksiyalari:

1. Can – imkoniyat, ruxsat, qobiliyatni ifodalash.
 - **Inglizcha:** I can swim.
 - **O'zbekcha:** Men suzishni bilaman (qila olaman).
2. Could – o'tmishdagi imkoniyat yoki iltifotli so'rov.
 - **Inglizcha:** She could play the piano when she was five.
 - **O'zbekcha:** U besh yoshida pianino chalishni bilardi (qila olardi).
3. May – ruxsat yoki ehtimolni ifodalash.
 - **Inglizcha:** You may leave now.
 - **O'zbekcha:** Siz endi ketishingiz mumkin.
4. Might – ehtimol (kamroq ishonch bilan).
 - **Inglizcha:** It might rain tomorrow.
 - **O'zbekcha:** Ertaga yomg'ir yog'ishi mumkin.
5. Must – zarurat, majburiyat yoki ishonchni ifodalash.
 - **Inglizcha:** You must finish your homework.
 - **O'zbekcha:** Siz uy vazifangizni tugatishingiz shart.
6. Shall – taklif yoki kelajakdagi voqeani ifodalash (rasmiy kontekstda ishlatiladi).
 - **Inglizcha:** Shall we go for a walk?
 - **O'zbekcha:** Sayrga chiqamizmi?
7. Should – maslahat yoki ma'qullash.
 - **Inglizcha:** You should see a doctor.
 - **O'zbekcha:** Siz shifokorga murojaat qilishingiz kerak.
8. Will – kelajakdagi harakatni ifodalash, xohish bildirish.
 - **Inglizcha:** I will call you tomorrow.
 - **O'zbekcha:** Men sizga ertaga qo'ng'iroq qilaman.
9. Would – xohish, iltifotli so'rov yoki odat (o'tmishda).
 - **Inglizcha:** I would like a cup of tea, please.

¹⁰ Tursunov U., Muxtorov J. «Hozirgi zamon o'zbek tili». – Samarqand, 1960.

- **O'zbekcha:** Menga choy keltirsangiz, yaxshi bo'lardi.
 - 10. Need – zaruratni ifodalash.
 - **Inglizcha:** You need not worry.
 - **O'zbekcha:** Siz xavotir olishingiz shart emas.
 - 11. Ought to – maslahat yoki ma'qullash.
 - **Inglizcha:** You ought to help your parents.
 - **O'zbekcha:** Siz ota-onangizga yordam berishingiz kerak.
- Modal fe'llarning ma'no jihatidan O'zbek tilidagi muqobillari:
1. Imkoniyat va qobiliyatni ifodalash:
 - **Can/could** → bilmoq/qila olmoq.
 - Misol: He can speak three languages. → U uchta tilni biladi.
 2. Ehtimol va taxminni ifodalash:
 - **May/might** → mumkin.
 - Misol: She might be at home. → U uyda bo'lishi mumkin.
 3. Zarurat va majburiyatni ifodalash:
 - **Must/need to** → kerak/shart.
 - Misol: You must wear a uniform. → Siz forma kiyishingiz shart.
 4. Maslahat berish:
 - **Should/ought to** → kerak/maqsadga muvofiq.
 - Misol: You should eat more vegetables. → Siz ko'proq sabzavot yeyishingiz kerak.
 5. Iltifot va taklif qilish:
 - **Would** → edi, iltimos.
 - Misol: Would you like some tea? → Choy ichasizmi?

O'zbek tilidagi modal so'zlarning ingliz tilidagi mos keluvchi modal fe'llar bilan solishtirilishi:

- Kerak → must, should, need to.
- Mumkin → can, may, might.
- Qila olmoq → can, could.
- Shart → must.
- Kerak emas → need not, don't have to.

Ushbu misollar orqali ingliz va o'zbek tillaridagi modal fe'llarning semantik jihatdan bir-biriga mosligini tushunish mumkin.

O'zbek tilidagi modal ifodalar boy va xilma-xil bo'lib, ular turli kontekstlarda qo'llaniladi. Har bir ifoda o'zining o'ziga xos semantik vazifasini bajaradi va nutqning aniqligini ta'minlaydi. Ingliz tilidagi modal fe'llar bilan qiyoslash orqali o'zbek modal ifodalarining tarjima jarayonida qanday qo'llanilishini o'rganish muhimdir.

Modal kategoriyasining namoyon bo'lishidagi keng imkoniyatlar, shubhasiz, ushbu kategoriyaning universal hodisa ekanligini va uni o'rganish til tuzilishi mohiyatini tushunish uchun muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Ushbu maqolada muallif ingliz va o'zbek tillarida modallikning eng

murakkab va keng qamrovli kategoriyasiga tilning munosabatini hamda modallik kategoriyasining ifodalanishini tahlil qiladi. Shuningdek, G'afur G'ulomning "Shum bola" hikoyasida keltirilgan misollar ushbu toifaga nisbatan munosabatlarning xilma-xilligini yaqqol namoyish etadi¹¹.

Tilshunoslikda modallik kategoriyasi bo'yicha mavjud ilmiy ishlarni tahlil qilgan, olimlarning nazariy qarashlarini tizimlashtirgan va modallikning semantik turini lisoniy vositalarga ko'ra ajratgan¹².

Tilshunos olim M.M.Jo'rayevaning fikricha, lingvistik belgilar modal mantiq tizimini hosil qiladi va kesim hisobining ta'rifida faol ishtirok etadi. Turli mazmundagi xabar ma'lumotni yorqin, aniq va tejamli ifodalab, uni yetkazib beradi, leksik-semantik, grammatik kategoriyani hosil qilib, mayl kategoriyasidan yuqori pog'onani egallaydi.

Modallik kategoriyasi, odatda, tilshunoslik va adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan ta'riflanadi. "Modallik - bu butun boshli olam, bepoyon va chuqur dengiz, cheksiz o'rmon, cheksiz sahro, poyonsiz kenglik, hosildor dala, so'nmas olov, ulug'vor tog', sirli g'or... - narsalar va gaplar o'rtasidagi turli munosabatlarni ifodalovchi ko'plab modal ma'nolarni aks ettiruvchi an'anaviy lingvistik belgi, muloqotning eng murakkab, ko'p qirrali va mazmunli, ilmiy jihatdan ahamiyatli, ma'noli tomonlarini qamrab oluvchi keng qamrovli kategoriya"¹³.

Ingliz tilidagi modal fe'llar o'zbek tiliga tarjima qilinganda ularning ma'nosi ko'pincha kontekstga bog'liq ravishda turlicha ifodalanadi. Ingliz tilida bir modal fe'l bir necha ma'noni ifodalashi mumkin, shu sababli ularni tarjima qilishda o'zbek tilidagi tegishli vosita yoki ifoda tanlanadi.

O'zbek tilidagi modal ifodalar boy va xilma-xil bo'lib, ular turli kontekstlarda qo'llaniladi. Har bir ifoda o'zining o'ziga xos semantik vazifasini bajaradi va nutqning aniqligini ta'minlaydi. Ingliz tilidagi modal fe'llar bilan qiyoslash orqali o'zbek modal ifodalarining tarjima jarayonida qanday qo'llanilishini o'rganish muhimdir. Ingliz tilidagi modal fe'llar ko'p ma'noli bo'lgani sababli, o'zbek tiliga tarjima qilinganda ularning ma'nolari kontekstga qarab o'zgaradi. To'g'ri tarjima qilish uchun modal fe'lning asosiy vazifasi va gapda qanday ishlatilayotgani hisobga olinishi kerak. Shu bilan birga, o'zbek tilidagi tarjima variantlari keng ko'lamda bo'lib, ular tarjimachi tomonidan moslashtiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sirojiddinova D., Murodova S. Ingliz tilida modal fe'llarining o'ziga xos xususiyati. – Tashkent, Science and Education, 2022, 419-423 P.

¹¹ Said N. «Grammatika». 2-qism. – Toshkent, 1936.

¹² Hemingway E. "To have or have not." – M.: 1979, 310 P.

¹³ Cooper F. "The spy." – M: Progress Publishers, 1975, 265 P.

2. Tursunov U., Muxtorov J. «Hozirgi zamon o'zbek tili». – Samarqand, 1960.
3. Usmanova D., Shodieva G. Issues of classification of word catagories in the Uzbek language. – Tashkent, Academic research in educational sciences, 2022, 1276-1280 P.
4. Usmonov O', Ashurov Sh. "Ingliz tili nazariy grammatikasi." – Sam., 2007.
5. Usmonov S. «O'zbek tili grammatikasi». «Fan», 1-tom. Morfologiya. – Tashkent.

INNOVATIVE
WORLD

YUMSHOQ BUG'DOYNING BA'ZI NAVLARIDA ZARARLI XASVAGA CHIDAMLILIKNI BAHOLASH

Turkistonova Maftuna Tursunaliyevna

O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi

Genetika va o'simliklar eksperimental biologiyasi instituti

Umumiy genetika ixtisosligi 1- bosqich tayanch doktoranti

Annotatsiya. Zararli xasva bug'doy dalalarida keng tarqalib, don hosildorligiga va uning sifatiga katta zarar yetkazuvchi hasharotlardan biridir. Respublikada zararli xasvaning tarqalishi, uning yashash tarzi, unga qarshi kurashning agroteknik usullari ishlab chiqilgan. Maqolada zararli xasvaga chidamli navlarni baholash bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlari yoritilgan. Buning uchun ma'lum chegaralangan maydonga respublikada rayonlashgan va yangi yaratilgan bug'doy navlaridan 20 tasi uch qaytariqda ekilib, maxsus mato bilan o'ralgan va xasva hashoratlari sun'iy qo'yilgan. Bu navlarning hosildorlikni ta'minlovchi miqdoriy belgilari va donning nonboblik sifatini ta'minlovchi xo'l kleykovina va IDK ko'rsatkichlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Yumshoq bug'doy, navlar, zararli xasva, chidamlilik, bir boshog'dagi don soni, don og'irligi, xo'l kleykovina, IDK ko'rsatkichi.

Zararli xasva (*Eurygaster integriceps* Puton) Markaziy Osiyo, shu jumladan O'zbekiston g'alla dalalarida keng tarqalgan qandalalar turkumining qalqonlilar oilasiga mansub bo'lgan hashorat bo'lib, don xosildorligiga va sifatiga zarar yetkazuvchi zararkunandalardan biri hisoblanadi. Bu zararkunanda o'zining 6 mm bo'lgan tumshuqchasi bilan don po'stlog'ini teshib donga juda kuchli bo'lgan triptaza tipidagi fermentni yuboradi. Bu fermentlar don quruqligida juda past faollikda saqlanadi. Qachonki dondan un qilinish, undan xamir qilish boshlanganda bu fermentlar faollashib, oqsil molekulalarini parchalaydi va unning nonboblik sifatini pasaytirib yuboradi (Dulov, Sukanova, 2008).

Zararli xasva hasharoti dala chetlarida, barglar ostida qishlaydi va mart-aprel oylarida kunlar isishi bilan uyg'onib, g'alla dalalariga uchib kiradi va bug'doy barglari yoki ba'zan boshog'larida 100 tadan 180 tagacha, ikki qator qilib 14 tadan tuxum qo'yadi. Tuxumdan chiqqan lichinkalar o'simlik bargidagi va boshog'idagi shirani so'rib ovqatlanadi. Bug'doyning gullashdan mum pishishgacha bo'lgan davrida shikastlangan o'simliklarda "oq boshog'" deyilib, don juda mayda yoki puch bo'lib qoladi (Rsaliev va boshq., 2024).

Zararli xasvaning tabiatda dushmanlari ko'p, turli xil yirtqichlar, patogenlar tabiiy sharoitda zararkunandaning populyasiyasini kamaytirib turadi (Canhilal et al., 2008; Kutuk et al., 2010). Xasvaga qarshi biologik kurash yo'lga qo'yilgan bo'lsada, xali keng tarqalmagan. Amaliyotda asosan turli insektitsidlar qo'llaniladi. Bu insektitsidlar birinchidan qimmat, ikkinchidan atrof-muhit uchun ham zararlidir (Ansari, 2014).

An'anaviy seleksiyada bu zararkunandaga chidamlilik o'rganishda ikki yondoshuv mavjud bo'lib, bular o'simlikning chidamliligi va donning chidamliligini o'rganishdan iborat. Chunki xasva o'simlikni va donni zararlaydi. Birinchi yondashuvda dala sharoitida zararkunandaning tarqalishi monitoring qilinishi bilan birga himoyalangan sharoitda nav namunalari o'simlikning naychalash fazasida har bir metr kvadratga 6 tadan xasvani qo'yish yo'li bilan tekshiruv o'tkaziladi. Ikkinchi yondoshuv bu don sifatiga qanchalik zarar yetkazishini aniqlash uslubi hisoblanadi (Krupnov, 2011).

Ushbu tadqiqotda O'zbekistonda rayonlashgan ba'zi bug'doy navlarining don sifati va hosildorlik ko'rsatkichlariga zararli xasva hasharotining zarari o'rganilgan.

Material va uslublar. Tadqiqot ob'ekti sifatida Respublikada rayonlashgan navlardan 20 ta nav tanlab olinib, lizimetr sharoitiga 1 metr kvadratli maydonchalarga 15 gr dan (gektariga 150 kg miqdorida) saralangan urug' oktabr oyining oxirida ekildi. Dala unuvchanligi va fenologik kuzutuvlar olib borildi. Sug'orish tomchilatib sug'orish asosida olib borildi, mineral o'g'itlar oziqlantirish NFK 200:100:70 nisbatda, fosforli va kaliyli o'g'itlar ekishdan oldin, azotli o'g'itlar o'suv davrida ikkiga bo'linib berildi. Fenologik kuzatuvlarda boshqoqlash, gullash, mum pishish va to'liq pishish fazalari, o'simlik bo'yi va bo'g'in oraliqlari, boshqoqning ko'rsatkichlari (boshqoq uzunligi, boshqodagi don soni va vazni), 1000 dona don vazni, donning sifat ko'rsatkichlari (xo'l kleykovina va IDK) tahlil qilindi.

Olingan natijalar: Respublikada rayonlashgan hamda seleksionerlar tomonidan yangi yaratilgan yumshoq bug'doy navlari kichik maydonchalarga uch qaytariqda ekilib, zararli xasvaning don xosildorligi va sifat ko'rsatkichlariga zarari tadqiq qilindi. Bunda na'munalar ekilgan maydon umumiy holda maxsus mato bilan o'raldi va uning ichiga zararli xasvaning lichinkadan chiqqan katta yoshdagi hasharotlari qo'yildi. Bundan maqsad qaysi nav ko'proq bu qo'ng'izlarni o'ziga jalb qilishi va hosildorlik hamda sifat belgilariga ta'siri tahlil qilindi.

Bug'doyda don xosildorligini ta'minlovchi asosiy ko'rsatkichlar boshqoq og'irligi, bir boshqodagi don soni va uning og'irligi, hamda 1000 ta don vazni ekanligi ko'p tajribalarda tasdiqlangan (Qulmamatova et.al, 2022). Boshqoq og'irligii bo'yicha yuqori ko'rsatkich asosan yangi yaratilgan Oq marvarid, Ilg'or, E'zoz, Asr, Zamin 1 va Istiqlol bug'doy navlarida, Rossiya seleksiyasiga mansub bo'lgan navlardan Gurt navida 3 grammdan ortiq bo'ldi.

Xo'l kleykovina. Zararli xasva o'zining so'ruvchi og'iz a'zolari bilan donni teshib, oqsil va uglevodlarni parchalab, eruvchan shaklga aylantiradigan juda faol proteolitik fermentlarini o'z ichiga olgan tupikini yuboradi. Bu dondagi kleykovina sifatini pasaytiradi. Ko'p hollarda xasvaning ukoli don tarkibidagi umumiy xo'l kleykovina miqdoriga kam ta'sir qilsada ko'proq umumiy oqsildagi gliadin va glyuteninlar nisbatini buzadi. Bu kleykovinaning IDK indeksini yuqori bo'lishiga olib keladi (Vandana Dhaka and B.S. Khatkar, 2014).

Xulosa sifatida aytadigan bo'lsak; Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, o'rganilgan navlardan Oq marvarid, Asr, Antonina, Vassa va Grom navlari zararli xasvaga chidamsiz navlar, Krasnodarskaya 99, Ilg'or, Semurug', Istiqlol va Andijon 2 navlari don sifati yuqori ekanligi zararli xasvaga bardoshli navlar ekanligidan dalolat beradi. Boshqa navlarda xasvaning zarari kleykovina miqdoriga ta'sir qilmasada, uning sifatiga sezilarli ta'sir etishi kuzatildi. Bu natijalarni hosildorlikni ta'minlovchi miqdoriy belgilarda ham kuzatish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ansari, M., Moraiet, M., Ahmad, S. 2014. Insecticides: Impact on the Environment and Human Health. In: Malik, A., Grohmann, E., Akhtar, R. (eds) Environmental Deterioration and Human Health. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-007-7890-0_6
2. Canhilal R., Reid W., Kutuk H., El-Bouhssini M. Susceptibility of sunn pest, Eurygaster integriceps Puton (Hemiptera: Scutelleridae), to various entomopathogenic nematodes (Rhabditida: Steinernematidae and Heterorhabditidae) (PDF) // J. Agric. Urban Entom. 2008. V. 24. P. 19-26
3. D.E. Qulmamatova, S.K. Baboev and A.K. Buronov. Genetic variability and inheritance pattern of yield components through diallel analysis in spring wheat//SABRAO Journal of Breeding and Genetics 54 (1) 21-29, 2022 <http://doi.org/10.54910/sabrao2022.54.1.3>

Artiqov Umidjon Tulanbayevich

Andijon davlat universiteti

1-bosqich doktoranti

Annotatsiya: Korrupsiya masalasi dunyo miqyosida hal etilishi lozim bo'lgan eng asosiy global muammolardan biridir. Bu muammo har qanday davlat va jamiyatning ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy rivojlanishiga jiddiy putur yetkazadigan, inson huquq va erkinliklarining poymol bo'lishiga olib keladigan salbiy illatdir. Shuning uchun ham bugungi kunda korrupsiyaga qarshi kurash masalasi xalqaro ahamiyat kasb etib, jahon siyosatining muhim masalalari qatoridan joy oldi.

Kalit so'zlar: korrupsiya, mamlakat, jamiyat, huquq, global muammo, firibgarlik

Аннотация: проблема коррупции-одна из основных глобальных проблем, которую необходимо решать в глобальном масштабе. Эта проблема является негативным пороком, который может серьезно подорвать социально-политическое и экономическое развитие любого государства и общества, привести к ущемлению прав и свобод человека. Поэтому сегодня вопрос противодействия коррупции приобрел международное значение и вошел в число важных вопросов мировой политики.

Ключевые слова: коррупция, страна, общество, право, глобальная проблема, мошенничество

Annotation: the issue of corruption is one of the most fundamental global problems to be addressed globally. This problem is a negative illusion that seriously undermines the socio-political and economic development of any state and society, leads to the violation of human rights and freedoms. That is why today the issue of anti-corruption has gained international importance and is among the most important issues of world politics.

Keywords: corruption, country, Society, Law, global problem, fraud

Korrupsiyaning eng keng tarqalgan turlariga davlat mulkini talon-taroj qilishlik, poraxo'rlik, firibgarlik, tovlamachilik kabi bir qator jinoyatlar kiradi. Bunday jinoyatlar iqtisodiyotni zaiflashtirib, siyosiy boshqaruvni izdan chiqarishi va fuqarolarning davlat tizimi va siyosiy tizimlarga nisbatan ishonchsizligini hamda noroziligini keltirib chiqaruvchi omillar deyishimiz mumkin.

Korrupsiya — bu jamiyatni turli yo'llar bilan iskanjaga oladigan dahshatli illatdir. U demokratiya va huquq ustuvorligi asoslariga putur yetkazadi, inson huquqlari buzilishiga olib keladi, bozorlar faoliyatiga to'sqinlik qiladi, hayot sifatini yomonlashtiradi va odamlar xavfsizligiga tahdid

soladigan uyushgan jinoyatchilik, terrorizm va boshqa hodisalar ildiz otib, gullashi uchun sharoit yaratib beradi.

Nazariyotchi olimlar, siyosatchilar va amaliyotchilar o'rtasida korrupsiya tushunchasi to'g'risida turli-tuman fikr va mulohazalar mavjud bo'lib, ko'pchilik uni kengroq ma'noda ifodalashga harakat qiladi.

Ba'zi olimlar pora evaziga sotilishning o'zini korrupsiya desa, ba'zilar korrupsiya bu keng ko'rinishdagi jinoiy uyushma, deb ta'riflaydi.

Dunyoda korrupsiyaning turi ham, tavsifi ham juda ko'p. Uning kelib chiqish sabablarini o'rganish, unga qarshi kurashishning samarali yo'llarini topish bo'yicha olimlar, turli institutlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan yuzlab, minglab tadqiqotlar o'tkazilmoqda. Bu borada turli ko'rsatkich va raqamlar aks etgan jadvallar ham yaratilgan, o'ziga xos reytinglar tuzilgan. Hatto korrupsiyaning ildizi va yechimini topishga qaratilgan har xil formulalar ham ishlab chiqilganki, bu boradagi ishlar va izlanishlar bugungi kunda ham izchil davom ettirilmoqda.

Adabiyotlarda korrupsiyaga shaklan har xil, mazmunan bir-biriga yaqin bo'lgan ta'riflar beriladi. Korrupsiya muammosining tadqiqi bilan shug'ullangan amerikalik olimlar E.Benfild, M.Jonston, J.Naylarning fikricha: «Korrupsiya – bu siyosiy arboblarning, davlat apparati xodimlarining va boshqa shaxslarning shaxsiy, oilaviy yoki guruhviy manfaatlari uchun boylik orttirish va o'zining ijtimoiy maqomini ko'tarish maqsadida o'zlarining rasmiy burchlarini va davlat funksiyalarini bajarishdan bosh tortishidir», deb fikr bildirishsa, Rossiyalik olim P.A.Cherkasov esa, «Korrupsiya – bu jamiyat va davlatda ro'y beradigan salbiy hodisalar majmuyidir», deb fikr bildiradi.

Ta'kidlanishicha, korrupsiya iqtisodiyot rivoji, chinakam qulay tadbirkorlik va investitsiya muhiti uchun eng asosiy to'siqlardan biri bo'lib, bu illat jahon iqtisodiyotiga har yili o'rtacha 2,6 trillion dollar zarar keltiradi.

O'zbekiston ham bu muammodan xalos bo'lmagan. Dunyodagi korrupsiya darajasini o'rganuvchi Transparency International xalqaro tashkiloti indeksida O'zbekiston oxirgi uch yilda 12 pog'onaga ko'tarilgan bo'lsa-da, hali bu illat barham topmagan, deyiladi xabarda.

O'zbekiston aholisning fikricha, sog'liqni saqlash, ta'lim, bank, bojxona, sud, prokuratura, ichki ishlar, kommunal xizmat sohalarida, shuningdek, fuqarolarni ishga qabul qilishda korrupsiya keng tarqalgan.

Bir so'z bilan aytganda, korrupsiya so'zi «sotish», «sotilish», degan ma'nolarni ham anglatar ekan. Rahbar yoki mas'ul kishi qanday qilib korrupsiyaga qo'l uradi? Bunga qanday omillar sabab bo'ladi? Bu savollarga javob har xil bo'lishi mumkin. Lekin shunisi aniqki, sotadigan xam, sotiladigan xam, nafaqat bugunning, balki ertangi nurli kelajagimizning ham xiyonatkoridir!

Nazariy talqin etganda korrupsiya – davlat funksiyasini bajarish topshirilgan xizmatchilarning o'z xizmat mavqeyi va egallab turgan mansabi hamda u bilan bog'liq bo'lgan obro'sidan shaxsiy boylik orttirish maqsadida

yoki bir guruh shaxslarning manfaatlari yo'lida g'araz maqsadlarda foydalanishdan iborat bo'lgan hokimiyatga putur yetkazishda ifodalangan jamiyat uchun xavfli hodisadir. Shuning uchun ham adabiyotlarda "Davlat funksiyalarini bajarish vakolatiga ega bo'lgan shaxslarning g'ayriqonuniy tarzda moddiy va boshqa boyliklar, imtiyozlarni olishda o'z maqomi va u bilan bog'liq imkoniyatlardan foydalanishi", deb ta'kidlanadi.

«Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida»gi qonunning 9-moddasida bizning bu boradagi huquqlarimiz kafolatlangan. Qununga ko'ra, jismoniy va yuridik shaxslarning korrupsiyaga oid huquqbuzarlik faktlariga doir murojaatlar to'liq, xolisona va o'z vaqtida ko'rib chiqiladi. Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar to'g'risida axborot bergan shaxslarning himoya qilinishi ta'minlanadi.

So'nggi yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish borasidagi ishlar mutlaqo yangi bosqichga ko'tarildi. Prezidentimiz tashabbusi bilan butun mamlakatda tom ma'noda korrupsiyaga qarshi urush e'lon qilindi. Shu sababli loqaydlik, befarqlik, ikkiyuzlamachilik, tovlamachilik, firibgarlik, urug'-aymoqchilik, tanish-bilishchilik, poraxo'rlik kabi illatlarning sodir etilishiga qarshi kurashda barchaning faolligi yaqqol ko'zga tashlanmoqda. Shu ma'noda joylarda va ta'lim muassasalarida korrupsiyaga oid tadbirlar, turli tanlovlar har yili o'tkazilib kelinmoqda. Mamlakatimizning kelajagini va obro'-e'tiborini qadrlaydigan har bir vijdonli fuqaro bu kabi tahdidlarni esda tutmog'i darkor. Halol mehnat qilish, o'z bilimi, kuch-g'ayrati va ijodiy qobiliyatini sarflash uchun barqaror shart-sharoit bo'lishini istaydigan, farzandlari va yaqin kishilari kelajakda ham demokratik, fuqarolik jamiyatida sivilizatsiyalashgan bozor munosabatlarining samaralaridan to'la-to'kis foydalanishni orzu qiladigan har bir fuqaro, korrupsiya yo'liga o'z vaqtida zarur to'siq qo'yilmasa, bu illatlar qanday ayanchli oqibatlarga olib kelishini anglash qiyin emas. Biz korrupsiya balosiga birgalikda, ahillik bilan, dadil qadamlar ila kurashmog'imiz zarur.

Yurtimizda sodir bo'layotgan bunday holatlarga e'tibor bilan nazar tashlasak, korrupsiyaga qo'l urgan, jinoyat ishi ochilgan odam, birinchi navbatda, qonunni buzadi, qolaversa, yon atrofga o'zining kimligini, e'tiqodi, olgan tarbiyasi va ma'naviyati qay darajada ekanligini oshkor qiladi. Bunday kimsalar nafaqat davlatimizga moliyaviy ziyon yetkazadi, balki o'zining va oilasining, butun boshli oilasi va yaqinlarining ham obro'sini to'kadi. Eng xatarlisi esa, bugungi kunda ham joylarda jinoyat sodir etilishiga imkon berilayotgan shart-sharoitlar, atrofdagilarning bunday holatga nisbatan befarqligi, qolaversa, bu illatni odamlar oddiy holat sifatida qabul qilayotganliklaridadir, deb hisoblaymiz.

Korrupsiyaga aralashgan, bu jirkanch illatga qo'l urgan odam uchun aziz narsalar, mo'tabar tuyg'ularning qadri yo'qoladi. Bunday odamlar hayotda hamma narsani sotib olish va sotish mumkin, deb o'ylaydi. Ular uchun hayot faqat puldan iborat, deb qarash fikri ustunlik qiladi. Imon-e'tiqod, or-nomus,

vijdon, xullas, umuminsoniy qadriyatlar, ular uchun xuddiki ertakdir. Shu bois ham ular ota-onasi, qarindosh-urug'lari, yoru birodarlari, mahalla-ko'yning yuzini yerga qaratishdan, boshini egishdan uyalmaydi.

Hammamiz yaxshi bilamiz, qonun huquqiy munosabatlarni tartibga soladi. Vakolatlar, huquq va majburiyatlarni, amalga oshiriladigan chora-tadbirlarni belgilab beradi. Agar qonun hayotda ishlamasa, uning bir necha varaq oddiy qog'ozdan farqi qolmaydi. Shunday ekan, «korrupsiya haqida farmon qabul qilindi, endi hammasi iziga tushib ketadi», deb o'ylash, xotirjamlikka berilish katta xato bo'ladi. Korrupsiya balosidan qutulish, ayniqsa, ta'lim sohasini uning changalidan ozod etish haqida hammamiz o'ylashimiz, buning zaruratini har birimiz yuragimizdan o'tkazishimiz, unga qarshi qat'iy kurashishimiz lozim.

Bu kurash kundalik hayotimizdagi oddiy holatlardan boshlanadi. Shifokordan yaxshiroq maslahat olish, navbatni tezlashtirish, reyting daftarchasiga tuzukroq baho qo'ydirish va hokazo vaziyatlarda o'zimizni munosib tutishimiz lozim bo'ladi.

Shuning uchun ham aholining, ayniqsa, yoshlarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish, xususan, davlat organlari va boshqa tashkilotlar xodimlarining huquqiy savodxonligini yanada oshirish orqaligina ko'zlangan natijalarga erishishimiz mumkin.

Fikrimiz oxirida yuqorida ta'kidlangan fikrlardan kelib chiqib, bu yo'nalishdagi ishlarni yanada ijobiy hal qilinishiga ko'maklashuvchi quyidagi xulosa va takliflarimizni bayon qilishni lozim topdik:

Yoshlarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini oshirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar tizimini yanada takomillashtirish lozim;

Ayni yo'nalishda har xil tanlovlar, musobaqalar, ilmiy-amaliy anjumanlar o'tkazishni tizimli amalga oshirish zarur;

Xulosa o'rnida alohida ta'kidlaymanki, biz yoshlar, korrupsiya illatini mutlaqo qoralaymiz va mustaqil davlatimizning nurli kelajagi hamda mamlakatimizni eng rivojlangan davlatlar qatoridan munosib joy olish yo'lida hamisha Prezidentimizga kamarbastamiz va bu borada biz yoshlarga bildirilayotgan yuksak ishonchni, albatta, oqlaymiz!!!

MUNDARIJA | TABLE OF CONTENTS | СОДЕРЖАНИЕ

1.	ONA TILI DARSLARIDA TALABALARNI TUSHUNISH VA TAHLIL QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH Tursunova Kamola Ulug'bek qizi	3
2.	O'ZBEKISTONDA SUV TANQISLIGINING VUJUDGA KELISHI VA SUVDAN UNUMLI FOYDALANISH Bobojonov Nurimon Shaxriyor-o'g'li	7
3.	KONSTITUTSIYA - FAROVON HAYOT GAROVI Sherali Abduraimov, Rahmatjon Otaboyev	11
4.	ISHLAB CHIQARISH (SAVDO) FIRMALARINING LOGISTIKA REINJENERINGI Nasirov Ilxam Zakirovich Yuldashev Abbosbek Rustamjon o'g'li	14
5.	Ўзбекистонда органик махсулот етиштирувчи корхоналарни бошқариш стратегияси Садикова Гавхарой Насруллахоновна	21
6.	PERMITTED DIMENSIONS OF VEHICLE DIMENSIONS AND MASS INDICATORS USMONOV AZIZBEK XXX	25
7.	SONLARDA RAMZIYLIKNING AKS ETISHI Abdirayimov Anvarjon Oribjon o'g'li	29
8.	TILSHUNOSLIKDA "KONSEPT" TUSHUNCHASINING O'RNI VA AHAMIYATI Umarova Zilolaxon Ulmasboyevna	31
9.	QO'SHMA GAPLAR USLUBIYATI Xolmatova Muhayyo Abdug'opporovna	34
10.	ANALYSIS OF SEMANTIC AND LINGUOCULTURAL FEATURES OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS Kayumova Adiba Lazizovna Rakhmanova Azizakhon Abdugafurovna	37
11.	INGLIZ TILIDAGI MODAL FE'LLAR BO'YICHA SEMANTI K QARASHLAR VA ULARNING O'ZBEK TILIDAGI MUQOBILLARI Abduxalimov Abdulaziz Abdumutal o'g'li Jalolova Shaxnoza Muhamadjanovna	41
12.	YUMSHOQ BUG'DOYNING BA'ZI NAVLARIDA ZARARLI XASVAGA CHIDAMLILIKNI BAHOLASH Turkistonova Maftuna Tursunaliyevna	45
13.	KORRUPSIYA – KELAJAK TARAQQIYOTIMIZ KUSHANDASI Artiqov UmidjonTulanbayevich	48

INNOVATIVE
WORLD